

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ
FAKULTETAS**

Sigita Zakarauskienė

**VIETOS BENDRUOMENIŲ DALYVAVIMAS VIETOS
SAVIVALDOJE: BIRŠTONO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Doc. dr. Eglė Vaidelytė

KAUNAS, 2016

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ
FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS**

TVIRTINU

L. e. Instituto direktorės pareigas

Doc. dr. Audronė Telešienė

**VIETOS BENDRUOMENIŲ DALYVAVIMAS VIETOS
SAVIVALDOJE: BIRŠTONO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Viešasis administravimas (kodas 621N70001)

Vadovas

Doc. dr. Eglė Vaidelytė

Projektą atliko

Sigita Zakarauskienė

el. paštas sigita.mielaiikaite@ktu.edu

2016-01-06

Recenzentas

Doc. dr. Rimantas Dapkus

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

(Fakultetas)

Sigita Zakarauskienė

(Studento vardas, pavardė)

Viešasis administravimas, 621N70001

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

Baigiamojo projekto „Vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldoje: Birštono savivaldybės atvejis“

AKADEMINIO SAŽINGUMO DEKLARACIJA

20 15 m. Gruodžio 16 d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Sigitos Zakarauskienės** baigiamasis projektas tema „Vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldoje: Birštono savivaldybės atvejis“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardas ir pavardė)

(parašas)

Zakarauskienė, Sigita. *Participation of Local Communities in Local Governance: Case of Birštonas Municipality*. Master's thesis in Public Administration / supervisor: Assoc. Prof. Eglė Vaidelytė. Institute of Public Policy and Administration, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: 03S

Key words: *democracy, local autonomy, local communities, participation, civil society*
Kaunas, 2016. 57 p.

SUMMARY

Participation of local communities in local autonomy is especially important in strengthening the democratic foundation of a country. Active participation of local communities in local autonomy allows the local autonomy suitably identifying the problems of local residents and making respective decisions. In order for the decisions of the local government to match the expectations of the community, it is essential to encourage communication between the local government and local communities. Inclusion of local communities into local government decision-making helps to decrease the number of social, economic, demographic problems of the country and the gap between local government and communities. In Lithuania, strengthening democratic public governing creates an outlook that participation of local communities in local autonomy makes public governing transparent and ensures the efficiency and accountability of government.

Novelty: Participation of local communities in autonomy is not a new phenomenon. After regaining independence of Lithuania, civil society started to form. Local communities began to form rapidly upon Lithuania's entering the European Union. The results of the research carried out confirm that Lithuania has a prevailing outlook that non-government organisations cannot influence on the decisions of autonomy. Participation of local communities in local autonomy has not been widely analysed in scientific literature. Participation of Birštonas municipality local communities in autonomy has not been evaluated.

Relevance: Participation of local communities in autonomy is a relevant topic because the research carried out (the research carried out by the Public Opinion and Market Research Centre *Vilmorus* on the service of the country, municipality institutions and other institutions; the Civil Power Index research carried out by *Civitus*) confirms that civil society in Lithuania remains passive. One of the main objectives of the Lithuanian advance strategy *Lietuva 2030* is to activate communities. All the enlisted circumstances contribute to the importance of the participation of local communities in autonomy by strengthening the democratic mechanism of Lithuania.

Object of the thesis: Participation of local communities.

Aim of the thesis: To analyse and evaluate the participation of local communities in the Birštonas autonomy.

Objectives of the thesis:

1. To analyse scientific literature on the participation of local communities in local autonomy.
2. To analyse legal acts that regulate the activities of local communities.
3. To carry out a survey of the participants of local communities in order to determine whether the Birstonas municipality local communities participate in public governing of local autonomy.
4. To determine how local government evaluates the participation of communities in the Birstonas municipality.

The thesis includes criteria that determine the activity level of the Birstonas municipality local communities and describes the positive attitude of local government towards the participation of local communities in autonomy. The obtained results will be presented to local communities in the form of recommendation material.

The MA thesis consists of three chapters. Chapter one analyses the scientific literature sources related to local autonomy and the concept of local community, its types activities and participation. Chapter two presents an analysis of legal acts that regulate the activities of local communities. Chapter three introduces research methodology and research results. Research results are summed up, and conclusions are presented.

TURINYS

ĮVADAS.....	9
1. VIETOS BENDRUOMENIŲ DALYVAVIMO VIETOS SAVIVALDOJE TEORINĖ ANALIZĖ.....	11
1.1 Vietos savivalda ir viešojo valdymo paradigmos.....	11
1.2. Vietos bendruomenės samprata.....	15
1.4. Vietos bendruomenių veiklos teorinė analizė	19
1.5. Vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldoje	23
2. VIETOS BENDRUOMENIŲ VEIKLOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS	30
2.1. Lietuvos Respublikos vietos bendruomenės veiklos teisinis reglamentavimas	30
2.2. Vietos bendruomenių teisinis reglamentavimas Europos Sąjungos.....	34
3. TYRIMAS – VIETOS BENDRUOMENIŲ DALYVAVIMAS BIRŠTONO SAVIVALDOJE	36
3.1. Birštono savivaldybės vietos bendruomenių pristatymas.....	36
3.2. Tyrimo metodologijos pagrindimas	37
3.3. Tyrimo rezultatų pristatymas.....	40
IŠVADOS.....	50
LITERATŪRA.....	52
PRIEDAI.....	56

LENTELĖS

1 lentelė. Viešojo valdymo paradigmos ir jų bruožai.....	11
2 lentelė. Tradicinės ir modernios bendruomenės bruožai.....	17
3 lentelė. Vietos bendruomenių veiklos vertinimas.....	42
4 lentelė. Seniūnaičių veiklos vertinimas.....	44

PAVEIKSLAI

Pav. 1. „Tvartos bendruomenės komponentai“ (Kvieskienė, G. ir Bardauskienė, D. 2014 m).....	16
Pav. 2. Piliečių dalyvavimo formos	27
Pav. 3. Vietos bendruomenių narių amžius ir išsilavinimas	40
Pav. 4. Vietos bendruomenių aktyvumas	41
Pav. 5. Gyventojų poreikių tenkinimas, teikiant viešąsias paslaugas.	43
Pav. 6. Kaip dažnai bendruomenės nariai kreipiasi į seniūnaitį	43
Pav. 7. Domėjimasis vietos savivaldos priimamais sprendimais.	45
Pav. 8. Vietos bendruomenių narių dalyvavimas apklausoje	45
Pav. 9. Apklausos būdas.....	46
Pav. 10. Vietos bendruomenių narių dalyvavimas rinkimuose.....	46
Pav. 11. Informacijos sklaida	47
Pav. 12. Vietos bendruomenių narių dalyvavimas „Birštoniečių tribūnoje“	48

PRIEDAI

1 PRIEDAS	56
-----------------	----

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Vietos bendruomenė – tam tikros gyvenamosios vietovės gyventojų grupė, kurią sieja bendri poreikiai ir interesai. Vietos bendruomenės veikia per savo atstovus arba tiesiogiai darydamos įtaką vietos valdžios sprendimams.

Seniūnaitis – gyvenamosios vietovės ar jos dalies bendruomenės išrinktas atstovas, atstovauti bendruomenės interesus.

Vietos veiklos grupė – savarankiška organizacija, kurios pagrindinis tikslas skatinti šalies ir tarptautinį vietos veiklos grupių bendradarbiavimą, partnerystę tarp viešojo ir privataus sektoriaus, skatinti komunikaciją tarp bendruomenių.

Vietos savivalda – įstatymo nustatyto valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų bendruomenės, kurios turi teisę savarankiškai, savo kompetencijos ribose tvarkyti reikalus, susijusius su vietos bendruomenių problemomis.

Demokratinis valdymas – piliečių dalyvavimas valstybės valdymo procesuose.

Leader programa – Europos Sąjungos programa, kuria siekiama pagerinti Europos kaimo vietovių plėtrą ir infrastruktūrą. Programa įgyvendinama principu iš „apačios į viršų“.

Modelis „Iš apačios į viršų“ - Vietos bendruomenių politika turėtų būti vykdoma taip, kad geriausiai atitiktų bendruomenės, kuriai ji yra skirta, poreikius. Sprendimai būtų priimami, atsižvelgiant į gyventojų poreikius.

Partnerystė – procesas, kuriame dalyvauja keletas vietos bendruomenių, tikslu plėtoti socialinę sanglaudą.

Pilietinė visuomenė – aktyvių piliečių bendruomenė, atstovaujanti bendruomenės interesus vietos savivaldos viešajame valdyje.

Piliečių dalyvavimas – tiesioginis piliečių įsitraukimas į vietos valdžią priimamų sprendimų procesą, kurie turi įtakos bendruomenės gyvenimui.

Gemeinschaft (bendruomenės) – tradicinė bendruomenė, remiasi giminystės, moralės ryšiu, pasitikėjimo vienas kitu.

Gesellschaft (visuomenės) – šiuolaikinė (moderni) bendruomenė, atsiradusi formaliu pagrindu.

IVADAS

Vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldoje yra ypač reikšmingas, stiprinant demokratinę valstybės pagrindą. Aktyvus vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldoje leidžia vietos valdžiai tinkamai identifikuoti vietos gyventojų problemas ir priimti atitinkamus sprendimus. Kad vietos valdžios sprendimai atitiktų bendruomenės lūkesčius, būtina skatinti bendravimą tarp vietos valdžios ir vietos bendruomenių. Vietos bendruomenių įtraukimas į vietinės valdžios sprendimų priėmimą padeda mažinti socialines, ekonomines, demografines šalies problemas bei atotrūkį tarp vietos valdžios ir bendruomenių. Lietuvoje, stiprinant demokratinį viešąjį valdymą, įsivyravę nuostata, kad vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldoje viešajam valdymui suteikia skaidrumo ir užtikrina valdžios veiksmingumą ir atskaitomybę. Bendruomenių dalyvavimo svarba buvo pastebėta atsiradus naujam viešajam valdymui.

Temos aktualumas: Viešojo valdymo sistemai Lietuvoje ypač aktualu tampa aktyvus dalyvavimas vietos savivaldoje, siekiant kontroliuoti vietos valdžią, gerinti vietos gyventojų socialinį, ekonominį gyvenimą, kurti dialogą su vietos valdžia.

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ vienas iš pažangos kriterijų numatytas – sumani visuomenė, kuri apibrėžiama, kaip laiminga visuomenė, kuri yra kiekvieno piliečio idėjoms, naujovėms ir iššūkiams atvira, solidari, savivaldi ir politiškai brandi. Viena iš pokyčio iniciatyvų didinti visuomenės veiklumą – plėsti bendruomenių savivaldą, stiprinančią bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų dalyvavimą viešajame gyvenime, kad visuomenė galėtų prisiimti daugiau atsakomybės ir veikti savarankiškai. Tokie valstybės strateginiai planai rodo, jog piliečių dalyvavimą reikia aktyvinti ir yra vienas iš valstybės prioritetinių darbų.

Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“ atliko valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų aptarnavimo tyrimą, kurio rezultatai parodė, kad beveik pusė (47%) Lietuvos gyventojų nepasitiki valstybės ir savivaldybių institucijoms. Prie šių rodiklių gerinimo gali prisidėti aktyvios vietos bendruomenės, išreikšdamos savo lūkesčius valdžios institucijoms. Vietos valdžia nežino ko reikia vietos bendruomenėms. Bendruomenės pačios turi būti aktyvios ir sakyti valdžiai savo poreikius. Tik vietos bendruomenėms aktyviai dalyvaujant vietos savivaldoje, gali būti padidintas gyventojų pasitikėjimas valdžios institucijomis.

2007 metais Pilietinės visuomenės institutas pradėjo vykdyti pilietinės galios tyrimą, kurio tikslas įvertinti, ar piliečiai turi įtakos savo valstybėje, ar patys piliečiai aktyvūs, kas galėtų skatinti Lietuvos piliečius būti aktyviais, kas mažina pilietiškumą. Lyginant tyrimo duomenis nuo 2007 metų iki 2014 metų, galima daryti išvadą, kad Lietuvos pilietinės galios indeksas išliko toks pat – 2007 metais pilietinės galios indeksas 33,9 iš 100 galimų, o 2014 metais 34 iš 100 galimų. Minėti rodikliai patvirtina, kad reikia aktyvinti vietos bendruomenių dalyvavimą vietos savivaldoje.

Dėl visų išvardintų aplinkybių vietos bendruomenių dalyvavimas savivaldoje yra itin svarbus, stiprinant Lietuvos demokratinį mechanizmą.

Temos naujumas:

Vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldoje nėra visiškai naujas reiškinys Lietuvoje. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pradėta formuoti pilietinė visuomenė. Vietos bendruomenės sparčiai pradėjo kurtis Lietuvai įstojus į Europos sąjungą. Pirmosios vietos bendruomenės daugiau buvo orientuotos į veiklą, o ne piliečių dalyvavimą. 2011 metais LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija užsakymu buvo atliktas tyrimas „Bendruomeninių organizacijų ir bendruomenių centrų veiklos ir galimybių plėtojimo tyrimas“. Tyrimo rezultatai parodė, kad gyventojus slegia pasyvumo, nenoro vykdyti savanorišką veiklą jausmas. 2012 metais visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ atlikto tyrimo „NVO žinomumas ir savanoriška veikla“ rezultatai patvirtino, kad daugiau negu pusė apklaustų respondentų (54 %) mano, kad nevyriausybinių organizacijos negali lemti savivaldybės priimamų sprendimų. Būtent vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldoje mažai nagrinėtas mokslinėje literatūroje. Juolab nebuvo įvertintas Birštono vietos bendruomenių dalyvavimas savivaldoje.

Problema: vietos bendruomenių aktyvumui Lietuvoje įtakos turi sovietinio laikotarpio, kuris skatino žmones atsiskirti, o ne vienyti, palikimas. Atlikti tyrimai rodo, kad Lietuvos vyrauja visuomenės bejėgiškumo jausmas, kad žmones gali ką nors pakeisti ir pasiekti visiems priimtino rezultato. Todėl svarbu išsiaiškinti, kokie veiksniai lemia Birštono savivaldybės vietos bendruomenių aktyvumą.

Darbo objektas: Vietos bendruomenių dalyvavimas.

Darbo dalykas: Vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldoje.

Darbo tikslas: Išanalizuoti ir įvertinti vietos bendruomenių dalyvavimą Birštono savivaldoje.

Darbo uždaviniai:

4. Išanalizuoti mokslinę literatūrą apie vietos bendruomenių dalyvavimą vietos savivaldoje;

5. Išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius vietos bendruomenių veiklą.

6. Atlikti vietos bendruomenių narių apklausą, siekiant nustatyti, ar Birštono savivaldybė vietos bendruomenės dalyvauja vietos savivaldos viešajame valdyme.

4. Nustatyti, kaip vietos valdžia vertina bendruomenių dalyvavimą Birštono savivaldoje.

Tyrimo metodai: Rengiant magistro baigiamąjį darbą buvo naudoti šie metodai: mokslinės literatūros analizė, teisinių dokumentų analizė, apklausa ir interviu. Taikant mokslinės analizės metodą buvo išanalizuota vietos bendruomenių, vietos savivaldos, demokratijos ir viešojo valdymo sampratos. Pasitelkus teisinių dokumentų analizę, ištirtas vietos bendruomenių

reglamentavimas Lietuvos Respublikoje ir Europos Sąjungoje. Taikant apklausos metodą, ištirtas vietos bendruomenių narių dalyvavimas vietos savivaldos sprendimų priėmimo procese. Interviu su Birštono savivaldybės atstovu vietos bendruomenių klausimais metu buvo gauti duomenys, kaip vietos valdžia vertina vietos bendruomenių dalyvavimą vietos savivaldoje.

1. VIETOS BENDRUOMENIŲ DALYVAVIMO VIETOS SAVIVALDOJE TEORINĖ ANALIZĖ

1.1 Vietos savivalda ir viešojo valdymo paradigmos

Valstybės prioritetai turi būti formuojami, atsižvelgiant į gyventojų lūkesčius. Vietos savivalda Lietuvoje yra žemiausia politinė grandis ir esanti arčiausiai žmogaus. Vietos savivaldos paskirtis gerinti socialinį, kultūrinį bei ekonominį vietos gyventojų gyvenimą, įtraukiant piliečius ar jų interesų atstovus (vietos bendruomenes) į sprendimų priėmimą.

Kalbant apie vietos savivaldą, būtina aptarti viešojo valdymo sampratą. Kadangi vietos savivalda ir viešasis valdymas yra neatsiejami vienas nuo kito. Viešasis valdymas apima terminus, susijusius su atsakomybe, pilietine visuomene, elektronine valdžia, lyderyste, politiniu dalyvavimu ir viešuoju valdymu. Tačiau kaip išskirtinis viešojo valdymo elementas yra demokratijos plėtra, orientuota į bendruomenių dalyvavimą valdyme, valdžios veiklos skaidrumą, įstaigų bendradarbiavimą ir demokratijos plėtrą valstybėje. Viešajam valdymui tampa ypač svarbi reali vietos savivalda.

Sparčiai keičiantis visuomenei – atsiradus piliečių poreikiui skatinti tarnautojų darbo efektyvumą, motyvaciją bei paslaugų konkurencijos plėtojimą, viešasis valdymas perėjo keletą etapų. Viešojo valdymo paradigmos pavaizduota 1 lentelėje.

1 lentelė. Viešojo valdymo paradigmos ir jų bruožai
(Domarkas, 2011; Gaulė, 2014; Petrauskienė, 2014)

Paradigmos	Pagrindiniai bruožai
Tradicinis viešasis administravimas	Hierarchija, nešališkumas, standartizacija, teisėtumas, racionalumas ir profesionalumas. Šiame modelyje per daug skiriama dėmesio procesams ir procedūroms, o ne rezultatams, valdžia per lėtai reaguoja į pokyčius.
Naujasis viešasis administravimas	Konkurencinių rinkos principų įgyvendinimas, didesnė viešųjų paslaugų autonomija, didesnės viešųjų įstaigų tarnautojų saviraiškos galimybės.
Naujoji viešoji vadyba	Viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimas rinkos principais, siekiant teikti kokybiškesnes paslaugas piliečiams ir sumažinti valdžios įstaigų vaidmenį paslaugų teikimo procese
Viešasis valdymas	Valdyme dalyvauja trys veikėjai: valstybė, privatus sektorius, pilietinė visuomenė. Visų socialinių veikėjų bendradarbiavimas, skaidrumas, efektyvumas, atskaitomumas. Tokiu būdu sukuriama socialinė politinė aplinka.
Geras valdymas	Gausus piliečių dalyvavimas, pluralizmas, subsidiarumas, skaidrumas, atsiskaitomumas, nešališkumas, prieinamumas, bendradarbiavimas ir efektyvumas. Atsiranda dalyvavimo, prieinamumo ir e. demokratijos bei e. valdymo bruožai.
Sumanus viešasis valdymas	Valdžia efektyviai ir lanksčiai spręsti sudėtingus klausimus sparčiai kintančiomis socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis. Problemos sprendžiamos horizontaliu požiūriu, politika formuojama tinklaveikos sąveikomis, vyrauja aktyvus piliečių dalyvavimas.

Pateiktoje lentelėje matyti, kad įvairiais laikotarpiais viešasis valdymas turėjo skirtingą požiūrį į piliečių dalyvavimą viešajame valdyme. Tradicinis viešasis administravimas daugiau dėmesio skyrė procesams ir procedūroms. Naujasis viešasis administravimas ir naujoji viešoji vadyba yra labai panašūs. Naujoji viešoji vadyba yra platesnė sąvoka, kuri apima visą viešąjį sektorių, o naujasis viešasis administravimas apima tik vykdomosios valdžios institucijas. Naujojo viešojo valdymo laikotarpiu atsiranda sąvoka „piliečiai“, kuriems reikia padėti. Kitaip tariant, naujasis viešasis valdymas apima valstybę, kuri vykdo politiką ir kuria ekonominę ir teisinę aplinką, privatus sektorius sudaro sąlygas piliečiams gauti pajamas ir reiklį visuomenę. Visos trys šalys bendradarbiaudamos sudaroma sąlygas valstybės socialinei ir politinei sąveikai plėtoti. Šioje sąveikoje didelį valstybės pridėtinę vertę kuria piliečių dalyvavimas savivaldos valdyme. Gero valdymo laikotarpiu aktualus gausus piliečių dalyvavimas viešajame valdyme, piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą, valdžios skaidrumas, atskaitomybė, nešališkumas, efektyvumas, pliuralizmas, subsidiarumo atsakomybė. Kaip teigia Pivoras ir Visockytė (2011) „Pastaruoju metu „viešojo valdymo“ ir „gero valdymo“ sampratose pirmiausia akcentuojamas dalyvavimo elementas. Geras viešasis valdymas suprantamas pirmiausia kaip dalyvavimu grįstas valdymas (dalyvaujamas valdymas). Per pastaruosius du dešimtmečius dalyvavimu grįstas valdymas plačiai paplito kaip praktinis atsakas į naująjį valdymo kontekstą.“ Sumaniojo viešojo valdymo laikotarpiu yra akcentuojama efektyvus veikimas sudėtingomis ir greitai kintančiomis socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis. Sumanusis viešasis valdymas apima keturias dimensijas: strateginis judumas, bendradarbiavimas sąveikoje, horizontalus valdymas, įgalintas pilietiškumas (Gaulė, 2010). Minėta mokslininkė savo darbe cituoja Skelcher, C., Torfling, J., jog „Įgalinto pilietiškumo tikslas – ne tik skatinti bendruomeniškumą ir vietos savivaldą, bet ir mobilizuoti gyventojų išteklius, energiją ir idėjas viešojo valdymo sistemoje ir stiprinti sprendimų teisėtumą“.

Domarkas (2011) teigia, jog „dabartiniame viešojo administravimo paradigmos kaitos etape esminiai veiksniai, turintys įtaką viešojo administravimo raidai, yra globalizacija, informacinių technologijų taikymo plėtotė ir naujos kartos valdymo lyderių rengimas.“ Taigi, piliečių dalyvavimas vietos savivaldoje leidžia ne tik geriau tenkinti bendruomenių poreikių, bet stiprina vietos savivaldą bei priimamų sprendimų teisėtumą ir skaidrumą.

Kaip teigia Osborne (2010), viešasis valdymas gali būti skirstomas į penkias dalis:

Socialinis politinis valdymas (*Socio-political governance*) – instituciniai santykiai, formuojant ir įgyvendinant viešąją politiką.

Viešosios politikos valdymas (*Public policy governance*) – politikos elito vieta ir vaidmuo, valdant viešąją politiką bei politikos elito gebėjimą kurti tinklaveikos sistemas.

Administracinis valdymas (*Administrative governance*) – viešojo administravimo įgyvendinimas, panaudojant efektyvesnes viešojo administravimo galimybes.

Kontraktų valdymas (*Contract governance*) – susijęs su įstaigos vidaus tvarka.

Tinklo valdymas (*Network governance*) – viešosios politikos ir viešųjų paslaugų valdymas.

Visos šios teorinės perspektyvos yra svarbios, suvokiant esmines viešojo valdymo nuostatas. Naujojo viešojo valdymo vienas iš pagrindinių uždavinių yra tobulinti sprendimų rengimo ir įgyvendinimo kokybės gerinimą. Šiam tikslui pasiekti naujajame viešajame valdyme būtina sąlyga piliečių dalyvavimas vietos savivaldoje. Minėtas mokslininkas savo naujojo viešojo valdymo modelyje išskiria socialinį politinį valdymą. Šis viešojo administravimo tipas, susijęs su nevyriausybinų organizacijų veikla visuomenėje. Priimant sprendimus, valdžia turi atsižvelgti į socialinių veikėjų poreikius. Todėl didelį vaidmenį vietos savivaldoje atlieka vietos valdžia bei jos iniciatyva bendruomenės įtraukti į sprendimų priėmimą.

Viešajame valdyme vietos savivalda, kaip teigia Lazauskienė (2010), „yra vienas pagrindinių bet kokios demokratijos elementų. Valdydamos dalį visuomeninių reikalų, jos riboja valstybinės valdžios galią.“ Centrinė valdžia yra per daug nutolusi nuo paprasto piliečio. Todėl atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, buvo pradėta vietos savivaldos pertvarka. Esminės permainos buvo pradėtos 1990 m. kovo 24 d., kai buvo priimtas vietos savivaldos pagrindų įstatymas. Lietuvoje nuo 1995 metų savivaldos teisė yra laiduota tik valstybės teritorijos administracinių vienetų – savivaldybių – žmonių bendruomenėms (Astrauskas, 2013). Valstybės valdžios ir savivaldybių institucijų veikla grindžiama bendromis konstitucinėms vertybėms (vietos bendruomenių, visos visuomenės ir valstybės interesų derinimu, tačiau vietos savivaldos ir centrinės valdžios veiklos konstituciniai pagrindai skiriasi. Jankauskas (2007) teigia, jog „Vietos savivalda ypatinga savitvarkos ir savaveiksmiškumo pagrindais veikianti viešojo administravimo sistema, kuri nėra pavaldi valstybės valdžios institucijoms.“ Minėtas autorius teigia, kad savivaldybės garantuoja ne tik vietos bendruomenės viešąjį interesą, bet ir visos valstybinės bendruomenės interesą, o vietos bendruomenių viešąjį interesą pagal savo kompetenciją turi garantuoti ir valstybės institucijos. Pagrindinė vietos savivaldos decentralizacijos idėja, kad visuomenės valdymas yra veiksmingesnis ir demokratiškesnis, jei sprendimų priėmime dalyvauja vietos savivaldos bendruomenių atstovai.

Vietos savivalda skatina žmonių bendruomeniškumą ir leidžia daugiau dalyvauti vietos bendruomenės gyvenime, spręsti socialines, gamtosaugines bei kitas problemas. Mokslininkai Mačiulytė ir Ragauskas (2007) išskiria vietos savivaldos privalumus: savivalda labiau prieinama vietinei bendruomenei; labiau suprantama ir dėmesinga vietos bendruomenėms, vietos savivaldos atstovai gali greičiau ir veiksmingiau įgyvendinti visas programas bei suteikti paslaugas, kurios atitinka vietos bendruomenės poreikius; vietos savivaldos atstovai gali greičiau surinkti reikiamą informaciją, kuri užtikrintų sėkmingą įvairių projektų įgyvendinimą; sprendimų priėmimas vietos lygmenyje mažina piktnaudžiavimo valdžia galimybę; efektyvesnis lėšų panaudojimas; vietos

savivalda padeda mažinti valstybės išlaidas; vietos savivalda gerina viešųjų paslaugų teikimą; vietos savivalda leidžia geriau kontroliuoti viešųjų paslaugų teikimą.

Lietuvos savivaldybių asociacija deklaruoja, kad vietos savivalda, kaip demokratinės valstybės santvarkos pagrindas, yra svarbi visuomenės demokratijos sudėtinė dalis. Vietos savivalda veikia įstatymų nustatytoje ribose turi valdyti pagrindinę viešųjų reikalų dalį, už tai prisiimdamos pilną atsakomybę ir vadovaudamosios vietos bendruomenių interesais. Mokslininkai Žukovskis, Urmonienė ir Jodenytė (2013) taip pat teigia, kad „Demokratijos neįmanoma įgyvendinti piliečiams tiesiogiai nedalyvaujant visuomenės valdymo procese ir priimant sprendimus politiniais, ekonominiais, saugumo, kultūriniais, ekologiniais ir kitais savivaldos bendruomenei rūpimais klausimais. Todėl vienas iš būtinų demokratinės valstybės elementų yra išplėta vietos savivalda.“. Vietos savivalda gali tiksliau identifikuoti vietos bendruomenių problemas ir sudėlioti prioritetus. Taigi, vietos savivalda užima didelį vaidmenį valstybių politinėse sistemose, kaip žemiausia politinė grandis, per kurią bendruomenės gali reikšti savo interesus ir tokiu būdu įtakoti savivaldybės priimamus sprendimus.

Tačiau 2010 metais vykusioje Konferencijoje vietos savivalda, kaip demokratinis pagrindas, sulaukė kritikos. Tuometinė Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė Degutienė I. Pažymėjo, kad „...pilietiškumo, bendruomeniškumo, gebėjimo veikti bendrai ir sutelktai stoka per devyniolika Nepriklausomybės metų išlieka didžiausia savivaldos ir viena didžiausių viso demokratijos proceso valstybėje problema“. Konferencijoje dalyvavo mokslininkas Kulakauskas, kuris teigė, jog savivalda yra demokratijos pagrindas, tačiau Lietuvoje jis labai silpnas. Mokslininko teigimu, savivaldos demokratinis pagrindas silpnas ne dėl per mažo finansavimo, bet dėl to, kad per mažai dėmesio skiriama bendruomeniniam gyvenimui plėtoti, vietos bendruomenės neįtrauktos į savivaldybės politikos formavimo procesą.

Taigi, daug kalbama apie vietos bendruomenių dalyvavimą savivaldoje, tačiau galima pastebėti, kad vis dar yra atotrūkus tarp vietos savivaldos ir vietos bendruomenių. Nėra tinkamai įgyvendinami uždaviniai numatyti vietos bendruomenių įstatuose bei nuostatos Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme. Tai patvirtina ir Pilietinės visuomenės instituto duomenys. 2007 metų pradėtas vykdyti pilietinės galios tyrimas, kurio tikslas įvertinti, ar piliečiai turi įtakos savo valstybėje, ar patys piliečiai aktyvūs, kas galėtų skatinti Lietuvos piliečius būti aktyviais, kas mažina pilietiškumą. Lyginant tyrimo duomenis nuo 2007 metų iki 2014 metų, galima daryti išvadą, kad Lietuvos pilietinės galios indeksas išliko toks pat – 2007 metais pilietinės galios indeksas 33,9 iš 100 galimų, o 2014 metais 34 iš 100 galimų. Minėti rodikliai patvirtina, kad reikia plačiau traukti vietos bendruomenes į vietos savivaldos sprendimų priėmimą ir aktyvinti gyventojus, jiems svarbiais klausimais. Jakutyte (2012) savo moksliniame darbe nurodo, kad „Svarbi demokratijos funkcionavimo ir stabilumo užtikrinimo sąlyga yra piliečių dalyvavimas valstybės valdymo procesuose. Aktyviai dalyvaujant demokratiniam valdymo procese paprasti piliečiai gali daryti poveikį šiame procese dalyvaujančių

asmenų skyrimui ir šių asmenų veiklos kontroliavimui“. Stiprėjančios vietos bendruomenės turėtų prisidėti prie demokratizacijos procesų Lietuvoje.

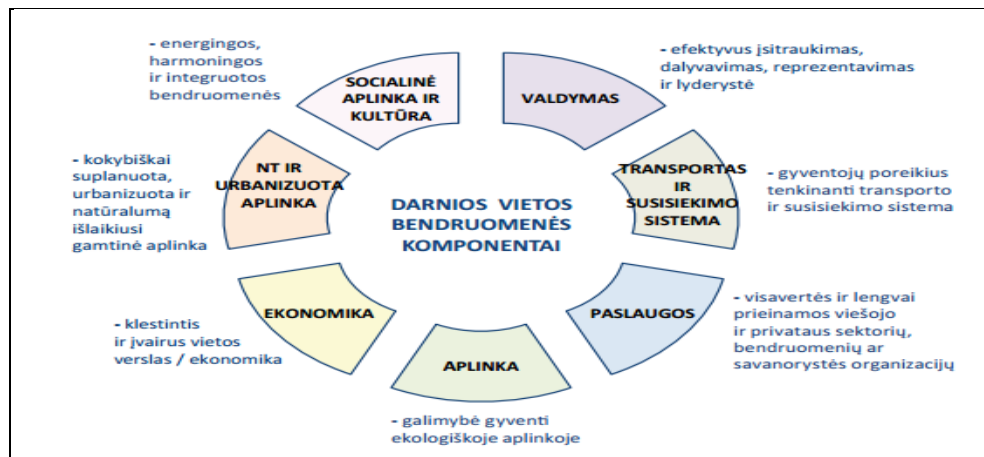
Apibendrinant galima teigti, kad efektyvi ir atvira vietos savivalda yra demokratinės visuomenės pagrindas. Vietos savivaldos, siekiančios demokratinio valdymo, aktyvaus piliečių įsitraukimo į vietos reikalus, privalo būti atviros piliečiams. Tik demokratiu būdu kiekviena savivalda gali pasiekti racionaliausią sprendimą. Aktyvus piliečių dalyvavimas skatina efektyvų valstybės valdymą ir valdžios kontroliavimą.

1.2. Vietos bendruomenės samprata

Vietos bendruomenė moksliniuose šaltiniuose apibrėžiama įvairiai. Dabartiniame Lietuvių kalbos žodyne bendruomenė apibrėžiama kaip „istoriškai susiformavusi grupė žmonių, susijusių tarp savęs gamybiniais santykiais: Bendruomenė glaudžiau jungia savo narius negu visuomenė“. Leliūgienė (2011) pažymi, kad „bendruomenė susideda iš asmenų, esančių socialinėje sąveikoje tam tikroje geografinėje vietoje ir turinčių vieną ar daugiau bendrų ryšių.“ Mokslininkė išskiria dvi pagrindines vietos bendruomenės charakteristikas: teritorinę priklausomybę ir tarpusavio ryšys. Kitaip tariant, vietos bendruomenė apima ryšį, apimančią bendrus įsitikinimus, tikėjimą bei vertybes. Nefas (2007) teigia, jog „vietos bendruomenė – grupė žmonių, gyvenančių apibrėžtoje teritorijoje, susijusių bendru interesu ir vidiniu jausmu, jog jie priklauso tai pačiai žmonių grupei.“

Nefas (2007), kalbėdamas apie vietos bendruomenes, vartoja funkcionalios vietos bendruomenės sąvoką. Mokslininkas teigia, kad „funkcionali vietos bendruomenė yra grupė žmonių, gyvenančių apibrėžtoje teritorijoje ir atliekančių tam tikrus veiksmus tos vietos labui, dėl ko atsiranda bendri interesai ir vidinis jausmas, jog jie priklauso tai pačiai žmonių grupei.“ Nefas (2007) išskiria pagrindinius funkcionalios vietos bendruomenės kriterijus: „yra lyderis ar keletas; yra aktyvių žmonių grupė, kuri sistemingai renkasi į susirinkimus ir formuoja bendruomenės poreikius; yra bent viena nevyriausybinė organizacija; veikia komunikacijos sistema; gilinamasi į dvasines vertybes ir etnokultūrą ir todėl sukuriama palanki terpė individui augti tobulėti; vyksta individų, kaimynų, grupių, organizacijų tarpusavio sąveika; kuriama socialinė tvarka; individai pasitiki savimi ir savo kaimynais; realizuojami demokratijos principai ir kt.“ Tokiu būdu, vietos bendruomenės tinkamai atstovaudamos bendruomenės interesus tampa funkcionaliomis, o ne tik formaliomis organizacijomis.

Kvieskienė ir Bardauskienė naudoja sąvoką tvari bendruomenė. Pasak minėtų mokslininkų, tvarių bendruomenių idėja suprantama kaip kompleksinis procesas, tvarių bendruomenių plėtra turi būti paremta jų potencialu, holistine plėtros strategija ir nukreipta į gyvenimo kokybės gerinimą. Tvarių bendruomenių komponentai pavaizduoti 1 paveikslėlyje.

Pav. 1. „Tvarios bendruomenės komponentai“ (Kvieskienė ir Bardauskienė, 2014)

Visus paveikslėlyje pavaizduotus komponentus galima apibendrinti kaip: veikla, aplinka ir įrenginiai yra prieinami visiems bendruomenės nariams, aukštos kokybės, gerai suprojektuoti ir prižiūrimi, saugūs, pritaikyti ekologiškai ir ekonomiškai socialinei edukacijai ir pozityviai kūrybai. 2010 metų Europos Komisijos oficialiame leidinyje taip pat užsiminta apie tvarių bendruomenių stiprinimą. Leidinyje nurodyta, kad vietos veiklos grupės gali veiksmingai skatinti tvarų vystymąsi, sujungdamos esamus valstybinio, privačiojo, pilietinio ir savanoriškojo sektorių žmogiškuosius ir finansinius išteklius. Pasitelkdamos bendradarbiavimą, siektų vieningos gerovės vietovės ekonominiam konkurencingumui gerinti.

Apibendrinant galima teigti, kad vietos bendruomenės samprata, priklausomai nuo laikotarpio apibrėžiama panašiai. Tačiau keičiantis laikams, vietos bendruomenės įgauna konkretesnius apibrėžimus, kuriuose pastebima naujosios viešosios vadybos elementų ir daugiau dėmesio skiriama vietos bendruomenių veiklos efektyvumui bei demokratijos įgyvendinimui Lietuvoje.

1.3. Vietos bendruomenių tipai

Vietos bendruomenių tipus skirtingi autoriai pateikia skirtingai. Vienu atveju vietos bendruomenę galima suprasti, kaip laisvų žmonių jungimąsi, kad būtų galima lengviau dalyvauti valdžios formuluojamų ir priimamų sprendimų procese. Šis vietos bendruomenės tipas daugiau yra naudojamas vakarietiškoje Europos šalyse. Rytų Europoje vietos bendruomenė suprantama, kaip grupė žmonių (dažniausiai valstiečiai), kuriuos sieja bendri ūkio darbai. Šios bendruomenės yra nelaisvos, priklausomos nuo savo pono ar valdžios. Lietuvoje bendruomenės pradėjo formuotis tarpukario metais. Per trumpą laikotarpį tarp pirmojo antrojo pasaulinio karo laikotarpį Lietuva sudarė sąlygas kurtis bendruomenėms. Pirmosios bendruomenės buvo politinio, tautinio, patriotinio ir kito tipo bendruomenės. Tačiau Lietuvą okupavus Sovietų sąjungai, buvo sustabdytos pilietinės iniciatyvos. Penkiasdešimt metų Lietuva priklausė Rusijos valdžiai, kurioje dominuoja griežtai centralizuotas valdymas, žmogus, kaip pilietinis, menkinamas. Dėl šių istorinių aplinkybių Lietuvoje susiformavo

valstietiškas mentalitetas. Atkūrus nepriklausomybę, Lietuva pradėjo orientuotis į anglosaksiškų šalių bendruomenių patirtį. Šiuo metu bendruomenių kūrimuisi įtakos turi Europos Sąjungą.

Vokiečių sociologas Tonnies (1998) išskyrė du socialinių organizacijų tipus:

Bendruomenės (*Gemeinschaft*) – tradicinė (klasikinė) bendruomenė, atsiradusi giminytės, moralės ryšiu, pasitikėjimo vienas kitu, tačiau šios bendruomenės yra uždaros.

Visuomenės (*Gesellschaft*) – šiuolaikinė (moderni) bendruomenė, atsiradusi formaliu pagrindu, sudėtinga ryšių sistema.

Atsižvelgiant į Tonnies literatūrą, išskyriau pagrindinius tradicinės ir šiuolaikinės bendruomenės bruožus (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Tradicinės ir modernios bendruomenės bruožai (Nefas, 2011).

TRADICINĖ (KLASIKINĖ) BENDRUOMENĖ	ŠIUOLAIKINĖ (MODERNI) BENDRUOMENĖ
Moralinė vienovė	Savitarpio pagalba ir gynyba
Bendravimas	Vienija moralinė ir teisinė sąmonė
Giminingumas	Problemas sprendžia per teisines institucijas
Bendradarbiavimas	Bendradarbiavimas (ypač įveikiant išorines grėsmes)
Uždarumas	Atvirumas

Lyginant abu bendruomenės tipus, galima teigti, kad tradicinės bendruomenės grįstos dvasine, moraline, kultūrine bei socialinių normų vienove. Šiomis vertybėmis remiasi tradicinės bendruomenės bendravimas ir bendradarbiavimas. Modernios bendruomenės yra labiau dirbtinos, vyrauja teisinis reguliavimas. Tačiau modernios bendruomenės narius daugiau jungia socialinis bendrystės, o ne giminytės ryšys. Modernios bendruomenės labiau gina savo teises ir interesus. Jos yra atviros, tačiau ne visuomet nuoširdžiai. Putnam (2001), kalbėdamas apie tradicinę ir šiuolaikinę bendruomenę teigė, jog „Modernumas yra pilietiškumo priešas“. Tikėtina, kad didėjant globalizacijai, mažės tradicinių bendruomenių ateityje, kas orientuos žmones būti materialesniems bei vienyti tik dėl tam tikrų išskaičiavimų.

Leliūgienė I. įvardija dvi pagrindines vietos bendruomenių savybes: teritorinė priklausomybė ir tarpusavio ryšys. Kadangi apibrėžiant vietos bendruomenę esminis dalykas yra bendruomenės lokalumas, todėl vietos bendruomenės, kaip teigia I. Leliūgienė, galima skirstyti į miesto ir kaimo.

Kaimo vietos bendruomenė – tai kaimo teritorijoje gyvenanti žmonių grupė, kuri vadovaujasi bendromis vertybėmis, aptarnavimo įstaigomis, ją vienija bendri interesai, ūkiniai, socialiniai, kultūriniai tikslai. Tikslai įgyvendinami savivaldos koordinuotomis priemonėmis bei kooperuotais ištekliais (Atkočiūnaitė, 2008). Minėta mokslininkė išskiria kaimo bendruomenių veiksnius, lemiančius kaimo bendruomenių tvarumą: bendruomeniškumo ir partnerystės stiprumas, bendruomenės sėslumas ir skaitlingumas, bendruomeninės organizacijos, atstovaujančios gyventojų

interesus, gyvavimo ciklo etapas, kaimo socialinės infrastruktūros būklė, kaimo vietovės gyvybingumas. Siekiant, kad veiksniai būtų palankūs ir padėtų kaimo gerovei, jie turi būti aiškiai apibūdinti ir suvokti pačių kaimo plėtros veikėjų.

Kaimo bendruomenių kūrimasis praėjo tam tikrą etapą. Pirmąsias kaimo bendruomenes sudarė vos keletas aktyvių kaimo gyventojų, kurių tikslas buvo viešosios erdvės stiprinimas. Antrame etape kaimo bendruomenės didesnę dėmesį teikia kultūrinės veiklos organizavimui ir bendruomenės narių švietimui, trečiame etape – stiprinamas socialinių paslaugų teikimas. Ketvirtame etape kaimo bendruomenės sustiprėja ir pradeda ieškoti finansinių išteklių (Poviliūnas A., 2010). Didžiausią indėlį vietos bendruomenių finansavimui turėjo Europos Sąjungos „Leader“ programa, kuri suteikė galimybes pasinaudoti Europos Sąjungos lėšomis, pagerinti savo infrastruktūrą, ekonominę ir socialinę gerovę. Kitas kelias vietos bendruomenėms gauti lėšų – ieškoti rėmėjų. Paprastai tai būna vietos verslininkai, kurie turi interesą prisidėti prie vietos bendruomenės lūkesčių patenkinimo.

Miesto vietos bendruomenės – orientuotos į miesto gyventojų kultūrinių, socialinių poreikių tenkinimą. Miesto vietos bendruomenės naujoviškesnės, didesnės apimties. Kaip teigia Šlapkauskas V. (2011) miesto bendruomenė tai – „klasikinės bendruomenės (arba žemdirbių bendruomenės) transformacija į moderniąją bendruomenę (arba miestelėnų bendruomenę)“.

Lyginant miesto ir kaimo bendruomenes, Leliūgienė (2011) teigia, jog miesto ir kaimo vietos bendruomenės skiriasi bendruomeniniu solidarumu ir bendruomeniniu ryšiu. Mokslininkai Aleksandravičius ir Žukovskis (2011) taip pat pastebi skirtumus tarp miesto ir kaimo vietos bendruomenių. Mokslininkai teigia, kad kaimo vietos bendruomenės ne visada geba prisitaikyti prie pasikeitusių gyvenimo sąlygų, nėra lanksčios bei imlios naujovėms, turėtų būti atviros, gebėtų mokintis iš kitų patirties. Miesto vietos bendruomenės yra pranašesnės už kaimo. Tai įtakoja, jog miestuose daugiau išsilavinusių žmonių, kurie gali prisijungti prie bendruomeninės veiklos, didesni finansiniai ir žmogiškieji ištekliai. Miesto vietos bendruomenės pažangesnės, galinčios pasidalinti praktika inovacijų, naujų technologijų bei vadybinių gebėjimų klausimais. Stiprinant kaimo vietos bendruomenių įvaizdį, itin svarbi yra partnerystė tarp kaimo ir miesto bendruomenių.

Partnerystė yra procesas, kuriame dalyvauja keletas vietos bendruomenių, tikslu plėtoti socialinę sanglaudą. Partnerystė suteikia galimybę mokytis kartu, siekiant bendrų tikslų. Vietos bendruomenės, palaikydamos partnerystės ryšius, gali veiksmingiau spręsti iškilusias problemas, dalintis reikiamomis žiniomis, dalintis gerąja praktika. Vykdamas veiklą, tikslinga ieškoti naujų partnerių, kadangi ilgas bendradarbiavimas su tais pačiais partneriais gali sumažinti veiklos efektyvumą. Partneris gali turėti mažai naujų idėjų, naujų darbo metodų. Kitaip tariant partneriai gali būti „išsisėmę“. Atsiradus naujiems partneriams, atsiranda naujos idėjos. Vietos bendruomenių stipri partnerystė sumažintų atskirų regionų tarpusavio socialinius ir ekonominius skirtumus, skatintų versliškumą, nepriklausomai nuo teritorinio regiono.

Kaip ir minėjau anksčiau tekste, modernios bendruomenės dominuoja, lyginant su tradicinėmis bendruomenėmis, kas lemia žmonių kitokį požiūrį ir moralinius ir vertybinius dalykus. Šiems procesams stabdyti Hall (2013) pateikia visiškai kitokią bendruomenės veiklos formą. Jis kalba apie ekologiškus kaimus, kurie sudaro didelę bendruomenę. Šių bendruomenių pagrindinis tikslas padėti bendruomenėms tapti socialiai, ekonomiškai ir ekologiškai atsakingomis, siekiama, kad piliečiai nebūtų individualistai, vartojiški bei sumaterialėję. Kitaip tariant tokia bendruomenių idėja siekiama grįžti prie tradicinės bendruomenės. Ekokaimai – tai viena iš siūlomų alternatyvų, kurios pagrindinė idėja grindžiama kuo darnesniu žmogaus sugyvenimu su gamta ir bendruomeniškumo puoselėjimu. Ekokaimo bendruomenės nariai dirba visi bendrai, kuria mokyklas, problemas sprendžia atskirai nuo valstybės, vyrauja mainai tarp bendruomenės narių. Gyventojai nesiekia materialinės gerovės – neima daugiau negu jiems reikia. Remiantis kitų šalių praktika buvo inicijuotas Europos Sąjungos projektas Baltijos šalims. Projektas įgyvendinamas 2010–2013 metais pagal Europos Sąjungos (ES) „Baltijos jūros regiono programą 2007–2013“. Projekto tikslas – skatinti gamtai draugišką ir socialiai darnų gyvenimo būdą Baltijos jūros regione populiarinant inovatyvias ekokaimų judėjimo idėjas bei gerosios patirties pavyzdžius visuomenėje. Projekte dalyvauja 6 ekokaimai. Atsižvelgiant į tai, kad valstybės vienas iš prioritetinių tikslų – sveika visuomenė, ekokaimų plėtra puoselės ne tik bendruomeniškumą, bet ir kurs sveikesnę pilietinę visuomenę.

Remiantis Tonnie's literatūra, galima teigti tradicinės bendruomenės yra silpnesnės už moderniąsias bendruomenes savo ištekliais. Kaip rodo Lietuvos statistikos departamento duomenys, kaimuose daugiau socialinių problemų – nedarbas, migracija. Šie socialiniai rodikliai gali įtakoti bendruomenių kūrimąsi bei galimybes efektyviai veikti. Siekiant sumažinti šiuos procesus būtina bendradarbiauti su miesto bendruomenėmis, dalintis gerąja patirtimi bei žiniomis, gerinti kaimo bendruomenių įvaizdį. Kaimo vietos bendruomenės pagerindamos socialinę terpę bei suteikdamos gyventojams realias galimybes dalyvauti valdžios priimamuose sprendimuose, ateityje gali turėti didelės įtakos kaimo gyvybingumo palaikymui. Taip pat galima daryti išvadą, jog ateityje modernios bendruomenės dominuos, sudarydamos sąlygas išnykti tradicinei bendruomenei.

1.4. Vietos bendruomenių veiklos teorinė analizė

Vietos bendruomenės yra priskiriamos trečiajam sektoriui, t. y. nevyriausybinėms organizacijoms, kurių pagrindiniai veiklos tikslai yra daugiau socialiniai, o ne ekonominiai. Vietos bendruomenės labiausiai skiriasi nuo nevyriausybinių organizacijų tuo, kad ji neformalizuoja savo veiklos. Vietos bendruomenių veikla orientuota į vietos gyventojų gerovės gerinimą.

Analizuojant vietos bendruomenių veiklą, pirmiausia tikslinga žinoti, koki motyvai skatina žmones jungtis į bendruomenes. Leliūgienė (2011) teigia, jog bendruomenių poreikis dažnai žmonėms padidėja susidūrus su kokiomis nors problemomis, plečiantis pilietiniam solidarumui, kai

žmogus tampa neįgalus, ar susiduria su rasine diskriminacija, kas žmones priverčia jungtis ir siekti bendrų tikslų. Taip didesnei žmonių grupei yra paprasčiau spręsti problemas, nei veikti individualiai, taip žmonėms mažina bejėgiškumo jausmą, susidūrus su problemomis. 2011 metais atlikto tyrimo „Bendruomeninių organizacijų ir bendruomeninių centrų veiklos ir galimybių plėtojimo tyrimas“ rezultatai parodė, kad pagrindiniai motyvai, dėl kurio žmonės jungiasi prie bendruomenių – poreikis bendrauti, savirealizacijos poreikis bei tikisi efektyviau išspręsti gyvenamosios vietos problemas. Remiantis tyrimo duomenimis bei moksline literatūra, darytina išvada, kad žmonės jungiasi į bendruomenes dėl individualių motyvų.

Kauno bendruomenių centrų asociacijos tarybos pirmininkas profesorius Navickas (2010) teigia, kad bendruomeninis darbas stiprina pilietinę visuomenę, ugdo savanorius, suburia žmones bendrų interesų labui, atstovauja vietos gyventojų bendruosius interesus. Pilietine visuomenei būdingas žmonių vienijimasis viešajai gerovei kurti. Nefas (2007) teigia, kad tai kas Lietuvoje laikoma funkcionalia vietos bendruomene, vakarų šalyse vadinama – pilietine bendruomene. Kitaip tariant, tiek pilietinė bendruomenė, tiek vietos bendruomenė siekia analogiškų tikslų ir yra panašios.

Vilniuje vykusioje konferencijoje „Vietos bendruomenių veiklos aktualijos“ buvo išskirtos 7 vietos bendruomenių veiklos rūšys: šviečiamoji, socialinė, aplinkosauginė, kultūrinė, sveikatinimo, sportinė ir kitos. Galima teigti, kad vietos bendruomenių veikla apima plačią veiklos sferą, pradedant švietimo, socialine, kultūrine, sportine, sveikatinimo bei baigiant interesų atstovavimu bei verslumo skatinimu. Pradėdamos savo veiklą, vietos bendruomenės daugiausia dėmesio skyrė laisvalaikio praleidimo renginių, aplinkos tvarkymo talkų, socialine, laisvalaikio užimtumo organizavimo reikalams. Tačiau laikui bėgant vietos bendruomenės turi gebėti taikytis prie naujovių bei daugiau dėmesio skirti informacinių technologijų ugdymui, bendruomenės narių švietimui, jaunimo užimtumui, vadybinių gebėjimų tobulinimui, verslo skatinimui. Vilniaus bendruomenių asociacijos pirmininko pavaduotojas T. Bakučionis tvirtina, kad „vietos bendruomenės yra svarbios ne tik dėl plėtojamų kultūrinių, švietėjiškų veiklų ar socialinių verslų, tačiau dėl to, kad jos, būdamos apatine valdžios piramidės grandimi, tampa savotiškų tautos nuotaikų transliuotoju bei savotišku filtru vietos gyventojų poreikiams identifikuoti.“ Plačiau apie vietos bendruomenes, kaip pilietinės visuomenės aktyvumo pagrindą, kalbėsiu 1.5. skyriuje. Budraičių bendruomenės pirmininkė pritaria, kad pagrindinė kaimo bendruomenių paskirtis – tenkinti bendruomenės narių poreikius, kurie neturi apsiriboti vien kultūrine švietėjiška veikla. Todėl reikia kurti bendruomenės verslą, kuris padėtų spręsti kaimo socialines problemas.

Vietos bendruomenės, „tapdamos vis svarbesne visuomenės dalimi, ne tik plečia savo veiklos spektrą orientuodamosi į skirtingas visuomenės problemas, bet ir atlieka svarbų vaidmenį pritraukiant valstybės ir privataus sektoriaus dėmesį ir lėšas į tas problemas, kurios iki tol nebuvo sprendžiamos ar tai buvo daroma nepakankamai efektyviai“ (Šilinskytė, 2013). Todėl vietos

bendruomenės tenka vaidmuo atsakingai analizuoti savo veiklą, bendradarbiauti su vietos valdžia, teikti pasiūlymus ir pastebėjimus ir siekti savo užsibrėžtų tikslų.

Atkočiūnienė, Navasaitienė ir Aleksandravičius (2012) teigia, jog „Visuomenės gerovė ir sėkmė priklauso nuo to, kiek žmonių įsitrauks į vietos bendruomenių veiklą, kaip vaisingai bendradarbiaus valdžia ir nevyriausybinės organizacijos, kaip objektyviai bus žiūrima į jaunimą ir jo keliamas problemas.“ Kalbant apie vietos bendruomenes, didelį dėmesį reikia skirti jauniems žmonėms. Sėkmingas jaunimo įtraukimas į vietos bendruomenių veiklą, atsižvelgiant į jaunimo poreikius, suformuos svarias prielaidas kaimo vietovių gyvybingumui stiprinti. Pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis 2014 metais iš Lietuvos emigravo 38 818 gyventojų. Kaime jaunų žmonių (nuo 25 iki 49 metų) nedarbas siekia 39,9 procentus. Tokie rodikliai rodo grėsmę Lietuvos demografiniai situacijai, kultūros bei tradicijų saugumui. Formuojant kaimo vietovės gyvybingumo vertinimo modelį buvo daroma prielaida, kad kaimo pokyčių pagrindas yra vietos bendruomenės (Atkočiūnaitė, 2010).

Anot Jasaičio (2006), svarbu stiprinti vietos bendruomenių vaidmenį. Autoriaus teigia, jog dar vienas būdas aktyvinti vietos bendruomenes – Leader+ programa, kurios tikslas skatinti kaimo gyventojus ir organizacijas aktyviai dalyvauti gyvenamosios vietovės ir bendruomenės plėtros procese. Vietos veiklos grupių tinklo įstatuose numatyta, kad „vietos veiklos grupės turėtų būti sudarytos iš visuomeninių organizacijų bei asociacijų (ne mažiau kaip 50 % visų grupės narių), verslo atstovų (apie 25 %) ir vietos valdžios atstovų (apie 25 %).“ Ši nuostata padeda skatinti vietos valdžios, verslo ir nevyriausybinių sektorių darbuotojų bendradarbiavimą.

Analizuojant mokslinę literatūrą, mokslininkai Jasaitis (2006), Atkočiūnaitė (2010), tiek Leader+ programos metodinėje medžiagoje nurodyta, kad vienas iš pagrindinių šios iniciatyvos elementų yra bendruomenių veikimas „Iš apačios į viršų“. „Tai užtikrina, kad kaimo plėtros veiklos būtų nukreiptos į realių poreikių tenkinimą.“ Metodas „Iš apačios į viršų“ reiškia, kad vietos subjektai dalyvauja priimant sprendimus dėl strategijos ir prioritetų, kuriais bus vadovaujama jų vietovėje. Atkočiūnaitė (2008) teigia, kad siekiant kurti modernų ir gebantį konkuruoti kaimą reikia sukurti prielaidas įdiegti kaimo vietovės pokyčių valdyme principo „iš apačios į viršų“ idėjas, padedančias spręsti žinių visuomenei keliamus uždavinius. Minėta mokslininkė teigia, kad įgyvendinti šį modelį trukdo šalies bendruomenių lyderių, iniciatorių ir kaimo plėtros konsultantų stoka specialių vadybos žinių, padedančių įdiegti principą „Iš apačios į viršų“.

„Leader“ metodas „iš apačios į viršų“. Šiuo metodu grindžiama kaimo politika turėtų būti rengiama ir vykdoma taip, kad geriausiai atitiktų bendruomenės, kuriai ji yra skirta, poreikius. Vienas būdas tai užtikrinti yra pakviesti vietines suinteresuotąsias grupes vadovauti ir dalyvauti. Pajėgumų kūrimas yra viena esminių metodo „iš apačios į viršų“ sudėtinių dalių; jį sudaro: vietos gyventojų informavimas, mokymas, dalyvavimas ir telkimas siekiant nustatyti vietovės privalumus ir

trūkumus (analizė); įvairių interesų grupių dalyvavimas rengiant vietos plėtros strategiją; aiškių tinkamų veiksmų (projektų) atrankos vietos lygmeniu kriterijų nustatymas kuriant strategiją. Vietos subjektai turėtų dalyvauti ne tik kuriant strategiją, bet ir ją įgyvendinant. Atkočiūnaitė (2008) pažymi, kad metodas iš „Iš apačios į viršų“ metodas yra „kaimo vietovės gyvybingumo vertinimo modelis, tai yra prevencinė priemonė demografiniams pokyčiams valdyti, galinti signalizuoti apie gresiančius pavojus ir atsiveriančias galimybes, kurios svarbios konkrečiai vietai.“

Vietos bendruomenės, norėdamos gerinti socialinę aplinką vietos gyventojams, turėtų skatinti savanorišką veiklą. Savanoriška veikla yra svarbus socialinis pilietinės bendruomenės vaidmenyje. Tai aktyvaus dalyvavimo socialiniame gyvenime išraiška. Savanoriškos veiklos poveikis visuomenei yra tiesioginis, nes ja skatinamas kartų solidarumas, skatinamas vyresnių žmonių aktyvumas bei piliečių dalyvavimas visais gyvenimo etapais ir taip užtikrinama socialinė integracija. Savanoriai veikia socialinėje aplinkoje, skatina bendradarbiavimą bei dalyvauja kultūrinėje veikloje. Kaip teigia Pruskus (2014) „Lietuvoje, palyginti su kitomis Europos Sąjungos narėmis, gyventojai yra mažiausiai įsitraukę į savanorišką veiklą.“ 2008 m. viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovės *UAB TNS Gallup* atliktas tyrimas „Savanorystės veikla Lietuvoje“ parodė, kad šiuo metu savanoriškoje veikloje dalyvauja ar per paskutiniuosius 12 mėnesių dalyvavo tik 9 % gyventojų. 33 % visų apklaustųjų nenorėtų dalyvauti neatlygintoje veikloje. Tyrimo duomenys patvirtina, kad Lietuvoje savanoriška veikla pasyvi. Butkuvienės (2005) nurodo, kad „Lietuvos visuomenėje nėra paplitęs savitarpiškumas, noras padėti kitam bendruomenės nariui, o tai lemia silpnus socialinių mainų tinklus. Kita vertus, savanorystė negali didėti, kai gyventojai susitelkę į asmeninių poreikių tenkinimo galimybių ieškojimą.“ Pagal Lietuvos Respublikos Statistikos departamento 2012 metų duomenis beveik penktadalis (18,6 proc.) Lietuvos gyventojų skursta, todėl nėra pajėgūs nei finansiškai, nei fiziškai prisidėti prie savanoriškos veiklos, nes negali patenkinti savo socialinių poreikių. Taip pat reikia pažymėti, kad jaunimas mažai motyvuotas trauktis į savanoriškas organizacijas. Lietuvoje susiformavus nuostata, kad savanorystė nukreipta į kažkieno socialinių problemų tenkinimą. Maža informacijos sklaida apie savanorystės teigiamus motyvus. Savanorystė suteikia abipusės naudos – žmonės gali tapti ne tik socialinės pagalbos objektu, bet ir subjektu, siekiant asmeninio tobulėjimo. Pruskus (2014) pažymi, kad „Savanoriška veikla jau paauglystėje gali padėti suvokti socialiai reikšmingos ir turiningos veiklos vertę bendruomenėje. Dėl bendruomenės savanoriškos veiklos vyksta ir pačių savanorių socialinis ugdymas. Savanorių saviugda vyksta praktinėje socialinėje bendruomenės veikloje.“ 2010 metais vykusioje konferencijoje Leliūgienė (2010) taip pat pažymėjo, kad savanoriškos veiklos skatinimas yra vienas svarbiausių prioritetų dabartinėje užsienio šalių bendruomeninėje praktikoje.

Išanalizavus mokslinius šaltinius, galima daryti prielaidą, kad vis dar mažai suteikiama informacijos, kokia svarbi savanoriška veikla, neįvertinama šios veiklos svarba ir nauda vietos bendruomenių socialinei aplinkai, jaunimo ugdymui, žmonių solidarumui.

Lietuvos kaimo bendruomenėms didelį pavojų kelia ekonominė situacija. Pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis 44,6 procentų sudaro bedarbiai. Nedarbas kaimuose skatina jaunų žmonių migraciją iš kaimo ir taip auga kaimų senėjimas. Šį procesą sustabdyti galėtų darbo vietų kūrimas. Pastaruoju metu tiek žiniasklaidoje, tiek spaudoje kalbama apie vietos bendruomenių verslo skatinimą ir darbo vietų kūrimą. Verslo skatinimo bendruomenėse tikslas paspartinti kaimo gyventojų perėjimą prie kito verslo, o ne žemės ūkio veiklos. Verslo kūrimas kaimuose prisidėtų prie ekonominės ir socialinės kaimo padėties gerinimo. Tokiu būdu būtų sukuriama darbo vietų, kas mažintų žmonių migraciją. Darnaus vystymo iniciatyvos leidinyje akcentuojama, kad „kaimo žmonių verslumas, asmeninis iniciatyvumas, finansiniai ištekliai, verslo valdymo žinios ir įgūdžiai, gero verslo plano parengimas – ypač svarbūs užtikrinant ilgalaikį užimtumą, kaimo plėtrą ir augimą.“ Šiam tikslui pasiekti Lietuvoje buvo vykdomi seminarai, kuriuos vykdė Jaunųjų profesionalų programos "Kurk Lietuvai" vykdytojai. Seminarų metu buvo pateikta trūkstama informacija apie verslo bei darbo vietų kūrimo galimybes kaimo vietovėse, jau vykdytų projektų pavyzdžius. Kaip teigia Vaznonis, Čiūtaitė, (2010) „verslumui ugdyti ir bendruomenių kaimo vietovėse kūrimuisi atveria naujas galimybes steigti įmones, pagrįstas novatoriška veikla, kurti darbo vietas, tuo pačiu stiprinant kaimo vietovių ekonominį konkurencingumą.“ Verslo kūrimas kaimuose didina žmonių užimtumą, padeda tobulinti savo žinias bei perduoti jas jaunajai kartai, padeda integruotis į visuomenę. Žinoma, verslumui įtakos turi valstybės ir vietos valdžios palaikymas ir dėmesys verslo kūrimui.

Atsižvelgiant į išanalizuotus šaltinius, galima teigti, kad vietos bendruomenės pradeda veikti versliškumo kryptimi. Lietuvoje jau yra gerosios praktikos pavyzdžių: „Kamastos žiedas“, „Ekologiškų produktų perdirbimo makro įmonė“, „Petronių amatų centras“, „Pilnų namų bendruomenė“, „Kurkime gražesnę aplinką Trakėnuose“, „Nemajūnų amatų centras“. Visos šios minėtos bendruomenės vykdo verslą, gautomis lėšomis gerina kaimo vietos bendruomenių socialinį ir ekonominį gyvenimą, skatina žmonių versliškumą bei kuria papildomas darbo vietas.

1.5. Vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldoje

Vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldos valdyme yra labai reikšmingas. Neįmanoma įgyvendinti demokratijos bendruomenėms nedalyvaujant vietos savivaldoje. Vietos bendruomenės geriausiai žino vietos gyventojų poreikius bei problemas. Pozityvus dialogas tarp vietos bendruomenių ir savivaldos padeda priimti optimalius sprendimus visuomenei rūpimais klausimais.

Kalbant apie vietos bendruomenių dalyvavimą vietos savivaldoje, būtina apibrėžti demokratinį valdymą. Žodis demokratija kilęs iš graikų kalbos (*gr. demokratia*), išvertus reiškia – liaudies valdžia. Tarptautinių žodžių žodyne (2008) demokratijos apibrėžiama, kaip valdymas,

faktiškai ar formaliai kylanti iš visuomenės (bendruomenės) daugumos valios. Demokratinis valdymas pasireiškia visuomeninių organizacijų, bendrijų savaveiksmiškumu ir aktyviu dalyvavimu vietos savivaldos valdyme. Uhlin (2011) demokratiją apibūdina kaip būdą priimti sprendimus dėl bendrų elgesio taisyklių, kai visą procesą kontroliuoja tauta. Galima teigti, kad demokratinio valdymo pagrindinis elementas – piliečių dalyvavimas valstybės valdyme. Kitaip tariant, demokratija ir piliečių dalyvavimas savivaldos valdyme yra neatsiejami. Todėl taip pat svarbu aptarti pilietinės visuomenės sampratą.

Žymus antikos filosofas Aristotelis yra pasakęs, kad „Žmogus iš prigimties yra visuomenės būtybė“. Kiekvienas žmogus gimęs demokratinėje valstybėje yra laisvas visuomenės narys. Laisvi žmonės gali rinktis, kuriuo keliu nori eiti: atstovauti siaurus interesus, kurie liečia tik jį patį ir jo šeimą ar rinktis aktyvaus, pilietiško piliečio kelią, kuris paliečia ir bendruomenės interesus. Paprastai vienam piliečiui būti aktyviam yra sunku, todėl žmonės buriasi į įvairias nevyriausybinės organizacijas, bendruomenes, profesines sąjungas, interesų grupes, kad galėtų atstovauti bendruomenės narių interesus. Kuriant stiprią savivaldą, būtina aktyvinti vietos bendruomenes. Aktyvus piliečių dalyvavimas savivaldos valdyme gali sudaryti tariamą opoziciją vietinei valdžiai. Todėl dažnai pastebima, kad valdžia nėra linkusi užmegzti dialogą su bendruomenėmis.

Putnam (2001), išskyrė keturias pilietinės bendruomenės sritis:

1. Pilietinis angažuotumas – aktyvus dalyvavimas viešuosiuose reikaluose, siekiant „pilietinės dorybės“. Dalyvavimas pilietinėje bendruomenėje labiau grįstas visuomeniškais darbais, labiau orientuoti į bendrąją naudą.

2. Politinė lygybė – pilietinėje bendruomenėje visų lygios teisės ir pareigos. Piliečiai bendrauja lygiai. Žinoma pilietinėje bendruomenėje gali būti lyderiai ir pareigų pasiskirstymas. Lyderiai turėtų būti atsakingi už savo bendrapiliečius, o ne elgtis kaip vadovas. Kuo daugiau bendruomenės vadovausis tokia piliečių lygybės politika, tuo labiau bendruomenės bus pilietiškesnės.

3. Solidarumas, pasitikėjimas ir tolerancija. Pilietinės bendruomenės piliečiai yra paslaugūs, gerbiantys vienas kitą, pasitikintys vienas kitu, tolerantiški savo oponentams. Pilietinių visuomenių veikimas kartu padeda įgyvendinti bendrus tikslus.

4. Asociacijos: socialinės bendradarbiavimo struktūros. Pilietinės bendruomenės normos ir vertybės įkūnytos savitose socialinėse struktūrose. Kaip teigia Putnam (2001) „Iš vidaus asociacijos išugdo savo narių bendradarbiavimo įpročius, solidarumą ir visuomeniškumo dvasią“. Dėl šių vertybių skatinimo asociacijų viduje, skatinamas pilietiškas valstybėje.

Šie keturi pilietinės visuomenės elementai yra pagrindas plėtojant demokratinę savivaldą. Minėtas mokslininkas teigia, kad piliečių dalyvavimas prasideda nuo pačių piliečių noro domėtis politikos reikalais ir noras jungtis į bendruomenes atstovauti savo interesus. Antra, pilietinėje

bendruomenėje turi būti lyderis, kuris motyvuotų narius. Trečia, bendruomenėje turėtų vyrėti pozityvumas, kas leistų bendruomenėms dalyvauti valstybės valdyme.

Minėto mokslininko atliktas tyrimas patvirtino, kad pilietiškesnių regionų gyventojai išreiškė didesnę socialinę pasitikėjimą. Mažiau pilietiškuose regionuose beveik kiekvienas pilietis mano, kad kiti sulaužys taisykles. Taigi, galima teigti, kad pilietiškumas yra pagrindas, kuriant demokratinę savivaldos valdymą. Pilietinė visuomenė skatina pasitikėjimą tarpe bendruomenės narių, taip pat tarp valdžios ir piliečių.

Pilietiškumas demokratinėse valstybėse yra skatinamas kaip vienas esminių valstybės vystymosi kriterijų. Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ vienas iš pažangos kriterijų numatytas – sumani visuomenė, kuri apibrėžiama, kaip „laiminga visuomenė, kuri yra kiekvieno piliečio idėjoms, naujovėms ir iššūkiams atvira, solidari, savivaldi ir politiškai brandi“. Viena iš pokyčio iniciatyvų didinti visuomenės veiklumą – „plėsti bendruomenių savivaldą, stiprinančią bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų dalyvavimą viešajame gyvenime“. Taip pat siekiama visuomenei perleisti daugiau atsakomybės ir savarankiškumo. Taip pat stiprinti bendruomenės ir nevyriausybines organizacijas, ugdyti bendruomenių lyderius ir remti pilietines iniciatyvas. Valdžia nepajėgi spręsti visų problemų, kiekviena bendruomenė turi turėti daugiau galių ir atsakomybės priimant ir įgyvendinant daugelį svarbių sprendimų. Kaip matyti iš pažangos strategijos „Lietuva 2030“ veiklios visuomenės formavimuisi didelę įtaką turi bendruomenių aktyvumas

Viena didžiausių pasaulinio lygio pilietinės visuomenės asociacijų Civicus pateikia tokį pilietinės visuomenės apibrėžimą – „Pilietinė visuomenė – tai arena, veikianti atskirai nuo šeimos, valstybės ir rinkos, kurioje žmonės vienijasi bendrų interesų labui ir viešajai gerovei kurti.“ Šapoka ir Miliauskaitė (2009) teigia, kad pilietinė visuomenė tai savarankiška žmonių asociacija, išreiškianti ir ginanti tiek grupines, tiek ir individualias teises ir interesus. Taigi, pilietinė visuomenė tai sąmoningų žmonių grupė, kuri sugeba ginti savo interesus. Pilietinės visuomenės gali padėti apsisaugoti nuo valstybės piktnaudžiavimo valdžia. Minėti mokslininkai teigia, jog „Tik pilietinė visuomenė gali kurti teisinę valstybę, o ši negali plėtotis kaip teisinė, neturėdama pilietinės visuomenės.“ Galima daryti išvadą, kad tiek pilietinė visuomenė, tiek valstybė gali suteikti abipusės naudos savivaldos valdyme. Kitaip tariant, pilietiškumas tai viešosios valdžios ir piliečio bendradarbiavimas, kuris skatina teigiamus pokyčius. Kaip teigia mokslininkai, kiekvienas pilietis yra svarbiausias socialinės sistemos savivaldos elementas, veikiantis įgyvendinant bendruomeninius tikslus. Taigi, vieną iš esminių demokratijos įgyvendinimo elementų galima įvardinti vietos bendruomenių dalyvavimą vietos savivaldoje. Kaip teigia Pivoras ir Visockytė, „Dalyvavimas laikomas integralia viešojo valdymo sąvokos dalimi. Dalyvavimu grįstas valdymas buvo susietas su bendruomenės lygmens valdymu kaip ir su aktyvesnėmis pilietiškumo formomis.“

Vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldos valdyme atlieka svarbų vaidmenį – mažina atotrūkį tarp bendruomenių ir vietos valdžios. Moksliniuose šaltiniuose išskiriami keturi trečiojo sektoriaus vaidmenys:

1. *Piliečių (bendruomenės) integracija* (Tai dalyvavimas nevyriausybinių organizacijų veikloje, integravimas į jų veiklą).
2. *Atstovavimas grupės interesams* (bendradarbiavimas su vietos valdžia, priimant sprendimus, svarbius bendruomenės interesams).
3. *Viešųjų paslaugų teikimas* (analogiškų paslaugų teikimas kaip ir valstybinių įmonių, kas sudarytų sąlygas rinktis paslaugos teikėją).
4. *Valdžios institucijų kontrolė* (valdžios institucijų veiklos kontroliavimas (Mejerė, Mikolaitytė, 2013)).

Pilietinei visuomenei yra svarbi vidinė socialinė integracija. Socialinė integracija – tai visuomenės narių tarpusavio ryšių ir santykių būklė, kai visuomenės viešosios srities problemas svarsto ir sprendimus priima visuomenės narių sąjungoje (Smalskys, 2011). Tokios sąjungos išvengia susipriešinimo, kadangi savo veiklą grindžia bendro gėrio principais.

Piliečių dalyvavimas savivaldos valdyme pasireiškia tiesioginiu ir aktyviu piliečių įsitraukimu į priimamų sprendimų procesą, kurie turi įtakos bendruomenės interesams. Vietos bendruomenių dalyvavimas savivaldos procesuose yra numatytas Europos Sąjungos bei Lietuvos Respublikos įstatyminėje bazėje. Aktyvus vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldos sprendimų priėmimo procese mažina valdžios piktnaudžiavimą bei formuoja teigiamą bendruomenių požiūrį. Žinoma, didelį vaidmenį vietos bendruomenių veikloje lemia valdžios požiūris į bendruomenes bei dėmesys jų veiklai. Valdžios iniciatyva, aktyvinant bendruomenes, padeda kurti visuomenės pasitikėjimą bei skatina visuomenę dalyvauti vietos savivaldos valdyme, sprendžiant aktualius visuomeninio gyvenimo klausimus. Visi šie keturi vaidmenys atspindi vietos bendruomenių efektyvų veikimą.

Piliečių dalyvavimas gali būti skirstomas į:

- Politinis dalyvavimas (Balsavimas, įtaka priimamiems sprendimams, kreipimasis į politikus ir viešuosius tarnautojus dėl bendruomenės interesų).
- Socialinis dalyvavimas (Narystė nevyriausybiniėje organizacijoje).
- Ekonominis dalyvavimas (Susijęs su darbo procesais).
- Kultūrinis dalyvavimas (Kova prieš diskriminaciją ir kitas socialines atskirtis).

Kalbant apie dalyvavimą vietos savivaldoje, vietos bendruomenių dalyvavimas apima socialinį ir politinį dalyvavimą (Tijūnaitienė, Damkuvienė, 2010). Kitaip tariant, pilietinis dalyvavimas gali pasireikšti tiesiogiai ir per nevyriausybinių organizacijų atstovus. Kuriant pilietinę bendruomenę yra svarbus piliečių socialinė integracija bei domėjimasis vietos savivaldos priimamais sprendimais.

Piliečių dalyvavimą vietos valdžios institucijų valdyme galima suskirstyti į dvi grupes:

1) Konvencinis (balsavimas rinkimuose, veikla rinkiminėse kampanijose, veikla bendruomenėse vieši kontaktai su pareigūnais, priklausymas politinei organizacijai);

2) Nekonvencinis (demonstracijos, mitingai, streikai, kt.).

Aktyvų piliečių dalyvavimą savivaldos viešajame valdyme taip pat parodo dalyvavimas savivaldos rinkimuose. Tai dar viena demokratinio proceso išraiška. Politinis dalyvavimas labiau susijęs netiesioginiu dalyvavimu savivaldos viešajame valdyme. Tačiau piliečių aktyvumas savivaldos rinkimų metu ne visada parodo žmonių domėjimąsi politika bei vietos valdžios priimamais sprendimais. Kaip teigia Riekašius (2011), dalyvavimas rinkimuose nėra efektyviausias piliečių įtakos būdas. Vietos bendruomenių aktyvumą atspindi ta veikla, kuria ja užsiiminėjo iki rinkimų ir kokią įtaką darė vietos valdžiai: susitikimai su valdžios atstovais, veikla su grupe, pasiūlymų teikimas ir daugelis kitų. Tokia politinė veikla turi didesnę poveikį vietos valdžiai, atkreipiant dėmesį į vietos bendruomenių problemas ir poreikius.

Piliečių dalyvavimo priežastis lemia vietos valdžios požiūris į vietos bendruomenių interesus, noras ir gebėjimas tinkamai bendrauti su piliečiais. Mokslinėje literatūroje išskiriamos piliečių dalyvavimo formos (žr. 2 pav.).

Pav. 2. Piliečių dalyvavimo formos

Piliečių dalyvavimas gali pasireikšti įvairiomis formomis. Viena iš jų – viešas posėdis (susirinkimas). Tai formalus viešas piliečių ir vietos valdžios susirinkimas. Bendruomenės gali reikšti

savo nuomonę tam tikru klausimu, tačiau tiesioginės įtakos sprendimams neturi. Paprastai vieši susirinkimai organizuojami, kad valdžios atstovai išgirstų piliečių nuomonę. Kita dalyvavimo forma gali būti dalyvavimas sudarant biudžetą. Bendruomenės turi galimybę dalyvauti detalizuojant ir kontroliuojant biudžeto sudarymą. Apibrėžiant savivaldybės biudžetą, bendruomenės vadovauja jo įgyvendinimui. Taip pat vietos bendruomenės gali dalyvauti savivaldybės posėdžiuose. Tokie posėdžiai organizuojami, siekiant į darbotvarkę įtraukti visus piliečių iškeltus klausimus. Posėdyje dalyvauja bendruomenių atstovai, kurie dalyvauja įgyvendinant biudžeto plėtros planą. Vietos valdžios iniciatyva gali būti sudaromi piliečių komitetai. Sudaroma maža piliečių grupė iš įvairių grupių ir organizacijų. Kiekviena bendruomenė atstovauja savo bendruomenės interesus. Siekiant išsiaiškinti vietos bendruomenių poreikius, galimas piliečių tyrimas ir apklausa. Tai apklausos žodžiu, raštu, interviu būdu, telefonu. Tai vietos valdžios ir piliečių komunikacija. Prieš priimant sprendimus, vietos valdžia gali paklausti piliečių nuomonės. Valdžios iniciatyva gali būti kuriama planavimo kuopelė. Šio planavimo metu būna pasirinkta atsitiktinė grupė žmonių, kuri apsvarsto pasirinkimo galimybes ir pateikia rekomendacijas valdžiai priimamų sprendimų klausimu. Taip pat piliečių grupių organizavimas. Grupė sudaroma iš 12-20 žmonių, kurie atstovauja savo bendruomenę ar grupę žmonių. Sudaryta grupė raštu pateikia valdžiai rekomendacijas dėl sprendžiamos problemos. Šiuo metodu paprastai sprendžiamos sudėtingos problemos. Piliečių pateiktos rekomendacijos gali turėti įtakos valdžios priimamiems sprendimams. Siekiant priimti racionalų sprendimą, gali suburti fokus grupę. Susirinkime dalyvauja daug piliečių. Piliečiai sutelkti rasti bendrą sprendimą. Susirinkimas trunka iki 2 valandų. Grupė atskleidžia savo suvokimą, nuomonę, jausmus bei kitą nekiekybinę informaciją. Diskusija padeda pasiekti bendrą nuomonę. Viena iš patogiausių komunikacijos priemonių – nuolatiniai forumai. Tai nuolat veikiančios pokalbių forumai, kuriuose dalyvauja piliečiai ar bendruomenių atstovai. Forumai gali būti grįsti narystės pagrindu arba būti visiems atviri. Forumų pokalbiuose gali būti teikiamos rekomendacijos savivaldybės tarybai. Tokiu būdu gali būti užtikrinamas dalyvavimas savivaldos sprendimų priėmimo procese. Elektroninės dalyvavimo formos. Kitaip tariant tai kompiuterinė demokratija, kuri sudaro galimybes dalyvauti diskusijose, prisijungus prie interneto virtualios bendruomenės. Piliečių švietimas. Tai itin svarbus šviečiamojo pobūdžio metodas, skirtas piliečių švietimui, siekiant suteikti kuo daugiau informacijos kaip dirba savivaldybės taryba bei kaip piliečiai gali dalyvauti viešajame valdyme. Prie šviečiamosios priemonės priskiriami ir laikraščiai – bendruomeninius reikalus nušviečianti priemonė. Konkursai – tai būdas populiarinti piliečių aktyvumą savivaldos valdyme. Laikraščiai – bendruomeninius reikalus nušviečianti priemonė.

Piliečiai dalyvauti savivaldos sprendimų priėmimo procese gali įvairiais metodais, tačiau jų aktyvumą lemia asmeninės savybės bei noras daryti įtaką priimamiems sprendimams (Tijūnaitė, 2013). Išvardintos pilietinio dalyvavimo formos suteikia galimybes piliečiams ne tik dalyvauti sprendimų priėmime, bet ir kontroliuoti, tikslinti bei teikti rekomendacijas valdžiai dėl

priimamų sprendimų racionalumo. Moderniame pasaulyje žmonėms vis daugiau suteikiama galimybių sprendimų priėmimo dalyvauti virtualioje erdvėje, kas daro didelę įtaką viešajai politikai.

Masiulis (2006) teigia, jog bendruomenės telkianti politika yra šių laikų aktualija. „Mažosios“ politikos plėtojimas rimčiausias būdas savo rankomis kurti pilietinę visuomenę ir brandinti valstybės politinę kultūrą. Mokslininkas pažymi, jog bendruomenių dalyvavimas, kuriant „mažąją“ politiką. „Mažoji“ politika apima reikalus, kurie apima kelis kaimynus arba bendruomenę. „Mažoji“ politika organizaciniais gebėjimais mažai kuo skiriasi nuo savivaldybės ar valstybės politikos. Bet kuriame lygmenyje problemos sprendžiamos analogiškai. Piliečių įtraukimas į mažosios politikos plėtoją yra puiki pilietiškumo mokykla. Piliečiai, pradėdami veikti nuo vietos bendruomenių, turi pamokančią valstybės tvarkymo analogiją. Todėl bendruomenių stiprinimas bei potencialių lyderių ieškojimas bendruomenėse ateityje gali išugdyti puikius politikus savivaldybės ar valstybės lygmenyje.

Kaip teigia Osborne, vietos bendruomenės kuria didelį vaidmenį viešajame sektoriuje, kurį galima įvardinti kaip „aukso žąsis“. Šis pavadinimas suteiktas, kadangi valstybės valdymui trečiojo sektoriaus veikla suteikia daug naudos: bendruomenės gali daryti spaudimą vietos valdžiai dėl išlaidų apribojimo, skiriamas dėmesys pilietinės visuomenės organizacijos ir atsiranda potencialas kurti socialinį kapitalą bendruomenėse, įtaka Naujosios viešosios vadybos, kuria siekiama daryti įtaką siekiant pagerinti efektyvumą ir veiksmingumą teikiant viešąsias paslaugas. Atsižvelgiant į šiuos veiksnius, trečiojo sektoriaus organizacijos siūlo paslaugų inovacijų mažesnėmis sąnaudomis. Taip pat per bendruomenes skatina piliečių dalyvavimą, savanorystę ir sudaro didesnę konkurenciją su viešuoju sektoriumi.

Kaip minėjau anksčiau, Lietuvos piliečiai nėra aktyvūs dalyvaujant priimant sprendimus jiems rūpimais klausimais. Todėl 2008 metų rugsėjo 15 d. išleista nauja Lietuvos Respublikos vietos savivaldos redakcija, kuria įtvirtinta nauja nuostata – gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovo – seniūnaičio institucija.

Lietuvos gyventojų dalyvavimas savivaldos procesuose prasideda seniūnijų lygmenyje. Seniūnijos vaidmuo yra labai svarbus vietos bendruomenių formavimo procesuose. Taip skatinamas pilietinis dalyvavimas savivaldoje, stiprinamas bendruomeniškumo jausmas. Nefo (2007) atlikto tyrimo duomenys parodė, kad 43 procentai respondentų mano, jog seniūnija turi didelę įtaką bendruomeniškumo skatinimui. Todėl kalbant apie bendruomenių vaidmenį vietos savivaldos valdyme, reikia kalbėti ir apie seniūnaičius, kurie yra bendruomenės ir vietos valdžios tarpininkai. Kitaip tariant, seniūnaitis – tai gyvenamosios vietovės išrinktas atstovas. Patapas, Maculevič (2011) teigia, jog pagrindinis seniūnaičio tikslas – „...skatinti Lietuvos piliečius dalyvauti vietos savivaldoje ir stiprinti savivaldybės bendruomenės vaidmenį, kuriant demokratinę visuomenę ir suteikiant piliečiams realias galimybes dalyvauti priimant sprendimus....“.

Seniūnaičiai yra arčiausiai žmogaus, seniūnijoje sprendžiamos vietos gyventojų problemos, buriamos bendruomenės, vyksta susitikimai su gyventojais sprendžiant aktualius šios teritorinės bendruomenės klausimus. Seniūnaičio veikla bendruomenėje priklauso nuo jo aktyvumo. Atkreiptinas dėmesys, kad ir vietos bendruomenių pagrindiniai tikslai yra atstovauti bendruomenės vietos savivaldoje ir valstybės institucijose. Todėl seniūnaičiai turi labai glaudžiai bendradarbiauti su vietos bendruomenių pirmininkais, kad veikla nesidubliuotų ir būtų tinkamai atstovaujami bendruomenių interesai.

Atkreiptinas dėmesys, kad seniūnaičiai renkami tik nuo 2010 metų, todėl siekiant, kad seniūnaičių veikla būtų aktyvi, reikia ir vietos bendruomenės aktyvinti. Šioje vietoje itin svarbus yra vietos bendruomenių pirmininkų gebėjimas burti žmones veikti kartu, užtikrinti komunikaciją ir skatinti demokratiją savivaldoje. Kaip teigia mokslininkės Mikolaitytė, Mejerė (2012), „Valdybos tikslas užtikrinti nuolatinę komunikaciją tarp narių, kaskart į sprendimų priėmimą įtraukiant išorinius asmenis, kurių žinios, patirtis, orientacijos gali būti reikšmingos organizacijos efektyvumui“.

Taigi, atsižvelgus į atlikto tyrimo duomenis, įstatymo bei įstatų nuostatas, galima daryti išvadą, kad seniūnaičių vaidmuo vietos savivaldoje atstovaujant bendruomenių interesus analogiška vietos bendruomenių veiklai. Seniūnaičių rinkimai tai dar vienas būdas piliečius priartinti prie vietos valdžios.

2. VIETOS BENDRUOMENIŲ VEIKLOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

2.1. Lietuvos Respublikos vietos bendruomenės veiklos teisinis reglamentavimas

Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – Konstitucija) yra aukščiausias Lietuvos teisės aktas, kuris numato pagrindines Lietuvos valstybės ir visuomenės gyvenimo nuostatas. Tarptautinių žodžių žodyne nurodyta, kad „Konstitucija (lot. *constitutio* - „nustatymas“) yra pagrindinis valstybės įstatymas, turintis aukščiausią teisinę galią, nustatantis Lietuvos politinės, teisinės ir ekonominės sistemos pagrindus. Joje įtvirtinta demokratinė santvarka, valdžios institucijos, valdžių padalijimo principas.“ Konstitucinį teisingumą ir priežiūrą vykdo Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.

Konstitucijoje įtvirtinta vietos savivalda ir jos valdymas. Konstitucijos 119 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad „Savivaldos teisė laiduojama įstatymo numatytiems valstybės teritorijos administraciniais vienetams.“ Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „Savivaldybės pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją veikia laisvai ir savarankiškai“. Šia įstatymo nuostata įtvirtinta, jog savivalda visas problemas, kurias gali išspręsti be valstybės įsikišimo, sprendžia savarankiškai.

Demokratiją įgyvendinti neįmanoma be tiesioginio piliečių dalyvavimo visuomenės valdymo procese bei priimant sprendimus. Konstitucija yra aukščiausias teisinis dokumentas, kuris numato piliečiams galimybę dalyvauti vietos savivaldos valdyme. Konstitucijos 33 straipsnis numato, kad „Piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą.“ Taip pat šiame straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad „piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskųsti jų sprendimus“. Kaip matyti iš įstatymo nuostatos, piliečiai turi teisę ir skųsti valstybės tarnautojų sprendimus, kurie neatitinka jų interesų ir lūkesčių. Taip pat Konstitucijoje numatyta teisė visuomenei dalyvauti valstybės priimamuose sprendimuose, organizuojant referendumus. Konstitucijos 9 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad „svarbiausi Valstybės bei Tautos gyvenimo klausimai sprendžiami referendumu“. Pažymėtina, jog referendumą gali inicijuoti patys valstybės gyventojai. Konstitucijos 9 straipsnyje nurodyta, jog „Referendumas taip pat skelbiamas, jeigu jo reikalauja ne mažiau 300 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę“.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (2015-07-10)

Kalbant apie vietos bendruomenių veiklos teisinį reglamentavimą, pirmiausia reikėtų pradėti nuo Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo, kuris tiksliai apibrėžia gyvenamosios vietos bendruomenę – „savivaldybės gyvenamosios vietovės (jos dalies arba kelių gyvenamųjų vietovių) gyventojai, susieti bendrais gyvenimo kaimynystėje poreikiais ir interesais ir tenkindami šiuos poreikius ir interesus veikiantys įvairiomis tiesioginio dalyvavimo formomis (susirinkimas, viešas svarstymas, apklausa, veikla per savo atstovus, bendruomeninės organizacijos ir kt.)“.

Šiame įstatyme taip pat yra apibrėžtas seniūnaičio statusas ir pareigos. Įstatyme numatyta „Seniūnaitis – gyvenamosios vietovės ar jos dalies bendruomenės išrinktas atstovas, turintis šio įstatymo nustatytas teises ir pareigas“. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme nurodyta, jog seniūnaitis renkamas trejiems metams, dirba visuomeniniais pagrindais, seniūnaičių kandidatūras gali teikti tik tos seniūnaitijos, kurioje renkamas seniūnaitis, gyventojai bei nevyriausybinės organizacijos, asociacijos, įstaigų ir organizacijų kolektyvai, veikiantys toje seniūnaitijoje. LR vietos savivaldos įstatymo 34 straipsnyje numatytos seniūnaičių pareigos.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad savivaldybė atsakinga už viešųjų paslaugų teikimą gyventojams. Šio straipsnio 5 dalyje nurodyta, jog „Savivaldybė turi užtikrinti, kad viešosiomis paslaugomis galėtų naudotis visi savivaldybės gyventojai ir kad šios paslaugos būtų teikiamos nuolat.“ LR vietos savivaldos įstatymo 8 straipsnio nuostatos suteikia gyventojams teisę naudotis viešosiomis paslaugomis, kurios gali būti teikiamos atlygintinai ir neatlygintinai, tačiau turi būti prieinamos visiems gyventojams vienodomis sąlygomis.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 36 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog gyventojai turi teisę dalyvauti apklausoje. Įstatymas numato, kad „Gyventojai savo nuomonę viešųjų

savivaldybės reikalų tvarkymo klausimais gali pareikšti dalyvaudami vietos gyventojų apklausoje“. Jeigu vietos bendruomenių nuomone, turėtų būti organizuojama apklausa tam tikrais svarbiais vietos gyventojų klausimais, tuomet apklausą gali inicijuoti ir grupė žmonių. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymo 41 straipsnio 1 dalis numato tam teisę. Įstatyme įtvirtinta nuostata „Apklausos paskelbimo iniciatyvos teisę gyventojai įgyvendina tiesiogiai. Šiam tikslui sudaroma iniciatyvinė grupė iš ne mažiau kaip 10 gyventojų, turinčių teisę rinkti savivaldybės tarybą. Grupės atstovas asmeniškai pateikia merui prašymą įregistruoti iniciatyvinę grupę.“. Anketa turi paskelbta per vietines (regiono) visuomenės informavimo priemones. Vietos bendruomenės, pasinaudodamos šia įstatymo nuostata, gali pagerinti savo dalyvavimą priimamuose sprendimuose ir taip ginti savo bendruomenės interesus. Tokiu būdu gali būti sumažintas valdžios piktnaudžiavimas. Aktyvus vietos bendruomenių interesų gynimas suteiks abipusės naudos valdžios institucijoms ir bendruomenėms – neliks vadinamojo „grįžtamojo ryšio“ problemos. Grįžtamasis ryšys tarp: savivaldos priamųjų sprendimų, teikiamų paslaugų kokybės ir gyventojų nuomonės apie sprendimus (Merkys, Brazienė, Šlyžiuvienė, Misiovič, 2007).

2010-01-20 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 85 patvirtinta Nacionalinė nevyriausybinų organizacijų plėtros koncepcija.

Šioje koncepcijoje konstatuojama, kad būtina sukurti nevyriausybinėms organizacijoms palankią padėtį joms atsirasti ir plėtoti.

Nacionalinėje nevyriausybinų organizacijų plėtros koncepcijoje įvardintos keturios pagrindinės problemos, kurios būtinos spręsti nacionaliniu lygmeniu: nevyriausybinų organizacijų sąvoka ir paramos gavėjo statusas; visuomenei naudingos veiklos apibrėžimas ir viešųjų funkcijų perdavimas, nevyriausybinų organizacijų finansavimas ir atskaitomybė, steigimosi ir veiklos reglamentavimas. Šioms problemoms spręsti sukurtas priemonių planas bei numatyti įgyvendinimo terminai.

Analizuojant vietos bendruomenes, dėmesys atkreiptinas į šias esmines priemones:

Pirmoji priemonė, „Suderinus su nevyriausybinėmis organizacijomis, parengti Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl Nevyriausybinų organizacijų reikalų koordinavimo komisijos sudarymo projektą“. Priemonės įgyvendinimo terminas numatytas iki 2010 m. I ketvirčio. Ši priemonė įgyvendinta ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. birželio 7 d. nutarimu Nr. 722 „Dėl Nevyriausybinų organizacijų reikalų koordinavimo komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 69-3447) 3 punktu, nutarė sudaryti Nevyriausybinų organizacijų reikalų koordinavimo komisiją, (komisijos pirmininkas – socialinės apsaugos ir darbo viceministras, komisijos pirmininko pavaduotojas – nevyriausybinų organizacijų atstovas), patvirtinti Nevyriausybinų organizacijų reikalų koordinavimo komisijos nuostatus ir pavedė socialinės apsaugos ir darbo ministrui patvirtinti komisijos personalinę sudėtį.

Antroji priemonė „Parengti įstatymo projektą, reglamentuojantį valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų lėšų skirstymą NVO“.

Trečioji, Parengti ir patvirtinti nevyriausybinių sektoriaus plėtros programą. 2011-02-03 Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1-64 buvo patvirtinta „Nevyriausybinių sektoriaus plėtros 2011 – 2013 metų programa“. Šios programos pagrindinis tikslas – „sudaryti sąlygas ilgalaikiai nevyriausybinių sektoriaus plėtrai“. Programoje numatytos priemonės problemų sprendimui: partnerystės, bendradarbiavimo, informacijos mainų, veiklos koordinavimo mechanizmus, teikti rekomendacijas dėl nevyriausybinių sektoriaus plėtojimo galimybių, regionuose stiprinti savanorišką darbą, skatinti viešojo ir nevyriausybinių sektoriaus bendradarbiavimą, tikslu gerinti politikos įgyvendinimą.

Ketvirtoji, Parengti Lietuvos Respublikos savanoriško darbo įstatymo projektą. **2011-06-22 dieną buvo priimtas Lietuvos Respublikos savanoriško darbo įstatymas (2011-06-22)**. Šio įstatymo pagrindinis tikslas nustatyti savanoriškos veiklos ypatumus, principus, savanorio ir savanoriškos veiklos organizatoriaus teises ir pareigas, savanoriškos veiklos organizavimo tvarką, savanorių draudimo, savanoriškos veiklos išlaidų kompensavimo atvejus. Taip pat įstatyme įvardinti savanoriškos veiklos principai: naudos visuomenei ir asmeniui, t.y. dalyvavimas savanoriškoje veikloje sudaro asmenims galimybę aktyviai prisidėti prie visuomenės gerovės kūrimo ir skatina savanorių asmeninę saviraišką ir tobulėjimą; bendradarbiavimo, t.y. savanorių ir savanoriškos veiklos organizatorių tarpusavio bendradarbiavimas; įvairovės ir lankstumo, t.y. savanoriška veikla gali būti atliekama įvairiose visuomenei naudingos veiklos srityse.

Pažymėtina, kad šis įstatymas priimtas tik 2011 metais, iki šio laiko savanoriškai veikla teisiškai reglamentuota. Šio įstatymo priėmimas suteikė įrankį nevyriausybiniams organizacijoms pritraukti jaunus asmenis. Kadangi įstatyme yra nurodoma, kad tarp organizatoriaus ir savanorio gali būti sudaryta sutartis. Savanoriška veikla jauniems asmenims gali padėti susirasti darbą, įgyti darbinės patirties, padidinti profesines kompetencijas ir susikurti daugiau galimybių karjerai.

Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas (2013-12-19). Šis įstatymas įsigaliojo nuo 2013 m. liepos 1 d. Įstatymo pagrindinis tikslas „nustatyti nevyriausybinių organizacijų politikos formavimo ir įgyvendinimo principus, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų bendradarbiavimą su nevyriausybiniomis organizacijomis ir kitas nevyriausybinių organizacijų veiklos sąlygas, skatinančias nevyriausybinių organizacijų plėtrą.“ Minėto įstatymo 3 straipsnyje yra nurodyti nevyriausybinių organizacijų politikos nustatymo, formavimo, įgyvendinimo ir valdžios institucijų bendradarbiavimo su nevyriausybiniomis organizacijomis principai: pariteto, subsidiarumo, informavimo, dalyvavimo, lygybės, tarpžinybinio koordinavimo, savanoriškumo. Šie įstatymo principai turi užtikrinti, kad nevyriausybinių organizacijos būtų atstovaujamos po lygiai kaip ir savivaldybės ar valstybės institucijos; savivaldybės, valstybės ir nevyriausybinių institucijos

informuoja viena kitą ir visuomenę aktualiais klausimais; nevyriausybinių organizacijų dalyvavimą bei bendradarbiavimą, priimant jų atžvilgiu politinius sprendimus; sprendimai, susiję su nevyriausybinių organizacijų veikla turi būti priimami tuo lygmeniu, kuriame yra veiksmingiausi, taip pat įstatyme įtvirtinta, kad nevyriausybinių organizacijos pagal savo kompetenciją turi vienodas galimybes dalyvauti priimamuose sprendimuose. Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų 3 straipsnis yra esminis. Minėtame straipsnyje įtvirtinti principai, kuriais turi vadovautis valstybės ir savivaldybės bei nevyriausybinių organizacijos, kad sprendimų priėmimo būtų užtikrintas nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas. Tai dar vienas būdas bendruomenes priartinti prie valdžios bei skatinti bendradarbiavimą.

Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų įstatymo 5 ir 6 straipsnyje įtvirtinta nevyriausybinių organizacijų politikos formavimas, įgyvendinimas bei bendradarbiavimas su valstybės ir savivaldybių institucijoms. Lietuvoje už nevyriausybinių organizacijų veiklą yra atsakinga Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kuri įgyvendina nevyriausybinių organizacijų politikos įgyvendinimo programas, analizuoja jų veiklą, inicijuoja tyrimus, informuoja apie finansavimą. Minėto įstatymo 7 straipsnyje numatyta, kad nevyriausybinių organizacijų tarybą turi sudaryti „devyni valstybės institucijų ir įstaigų atstovai, vienas Lietuvos savivaldybių asociacijos atstovas ir dešimt nevyriausybinių organizacijų atstovų.“

Pažymėtina, kad šis įstatymas yra visiškai naujas, priimtas 2013 metais. Tai dar vienas žingsnis bendruomenes priartinti prie valdžios. Nevyriausybinių organizacijų pagrindinis tikslas atstovauti bendruomenių interesus. Šis įstatymas tai teisinė bazė, kuri įtvirtinta nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą su valdžios institucijomis.

2.2. Vietos bendruomenių teisinis reglamentavimas Europos Sąjungos

Europos vietos savivaldos chartija (toliau – Chartija) – tarptautinis dokumentas, įtvirtinantis svarbiausius tarptautiniu (bent jau regioniniu) mastu pripažintus imperatyvus vietos savivaldos veikimui (Ragauskas, P., 2010). Dokumentas patvirtintas, siekiant užtikrinti Europos Sąjungos valstybių narių saugumą ir įgyvendinti kartu paveldėtus idealus ir principus. Atsižvelgiant į tai, kad vietos valdžios institucijos kuria demokratinę valstybės pagrindą ir piliečių dalyvavimas tvarkant viešuosius reikalus yra vienas iš demokratijos principų, šį tarptautinį teisės aktą Seimas ratifikavo 1999 metais. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnyje įtvirtinta, kad Chartija „yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis“. Chartija neprieštarauja vietos savivaldos konstituciniams ir teisiniams pagrindams. Chartijoje įtvirtinta vietos savivaldos įgaliojimai ir pareigos, savivaldybių teritorinių ribų apsauga, administracinė struktūra bei išteklių, finansavimas, teisinė apsauga bei kitos nuostatos. Chartija įpareigoja Europos Sąjungos valstybės nares vadovautis šiomis taisyklėmis.

Chartijoje reikšminga yra 3 straipsnio 1 dalies nuostata, kad „...vietinės valdžios organai įstatymų nustatytose ribose turi teisę ir gebėjimą tvarkyti ir valdyti pagrindinę viešųjų reikalų dalį, už tai prisiimdamos pilną atsakomybę ir vadovaudamosi vietos gyventojų interesais.“ Ši nuostata patvirtina, kad vietos savivaldos valdyme itin svarbus yra piliečių dalyvavimas.

Urmonas, A., Novikovas, A. (2011) išskyrė pagrindinius Chartijos principus:

- Vietos savivaldos teisės deklaravimo Konstitucijoje ir įteisinimo įstatyme principą. Šio principo pagrindu turi būti pakeista šalies konstitucija bei specialieji įstatymai. Šis principas Lietuvoje įgyvendintas, kadangi vietos savivaldą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija bei Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas.

- Teritorinį principą. Šis principas įtvirtina tai, jog kiekviena savivalda apima tam tikrą bendruomenės dalį, tam tikroje teritorijoje, bendruomenėms atstovauja jų išrinkta taryba.

- Subsidiarumo ir decentralizacijos principą. Problemų, kurias gali išspręsti pats pilietis ar pati savivaldybė, nesprenžia valstybė.

- Atstovaujamosios institucijos narių atrankos laisvės principą. Savivaldybių viešasis valdymas neatsiejamas nuo bendruomenės, kuri turi teisę laisvai rinkti savivaldybės tarybos narius.

- Vietos savivaldos interesų teisminės savigynos principą. Vietos savivaldos subjektai turi teisę savo interesus ginti teisme.

- Savivaldybių finansinio savarankiškumo principą. Kiekviena savivaldybė turi turėti savo biudžetą, kad galėtų įgyvendinti jai paskirtas funkcijas.

- Vykdomųjų institucijų sudarymo laisvės principą. Šis principas suteikia piliečiams galimybę laisvai spręsti apie kandidatus į savivaldybės tarybą ar kitas viešąsias institucijas.

Taigi, šiais principais siekiama savivaldybėms (bendruomenėms) perleisti kuo daugiau pareigų, kad galėtų veikti savarankiškai: priimti sprendimus, būti finansiškai savarankiškos. Chartijoje įvardinti principai yra pamatiniai, iš kurių išplaukia kiti teisės aktai: Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas, Savivaldybių decentralizacijos koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. kovo 14 d. nutarimu, Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodika.

2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 1305/2013 dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai lėšomis (toliau – Reglamentas).

Europos tarybos reglamentas turi didžiulę įtaką Lietuvos teisei. Kitaip tariant, reglamentas yra privalomas teisės aktas Europos Sąjungos valstybėms narėms. Europos Tarybos reglamentas unifikuoja Lietuvos teisę ir yra prilyginamas įstatymui.

Reglamentas prisideda prie strategijos „Europa 2020“ įgyvendinimo skatindamas tvarią kaimo plėtrą visoje Europos Sąjungoje. Taip pat „prisideda prie Europos Sąjungos žemės ūkio sektoriaus plėtros, kad jis teritorijos ir aplinkos požiūriu būtų labiau subalansuotas, nekenkiantis klimatui ir atsparesnis jo kaitai ir konkurencingesnis bei inovatyvesnis.“ Reglamente išskirti pagrindiniai tikslai susiję su vietos bendruomenių veikla: 1) didinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse; 2) užtikrinti subalansuotą teritorinę kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtrą, be kita ko, kurti darbo vietas ir jas išlaikyti. Todėl galima teigti, kad šis teisės aktas gali lemti vietos bendruomenių infrastruktūros bei socialinių rodiklių gerinimą. Reglamente numatyti prioritetai, kuriems gali būti skiriamas finansavimas. Europos Tarybos Reglamento 19 punkte nurodyta, kad „kaimo vietovių vietos infrastruktūros ir pagrindinių vietos paslaugų plėtra, įskaitant laisvalaikio ir kultūros paslaugas, kaimų atnaujinimas ir veikla, kuria siekiama atkurti ir atnaujinti kaimų kultūros bei gamtos paveldą ir kaimo kraštovaizdžius...“ Reglamentu siekiama realizuoti augimo potencialą ir skatinti kaimo vietovių tvarumą elementų. Taip pat „turėtų būti siekiama paslaugų bei infrastruktūros, kuriomis skatinama socialinė įtrauktis ir keičiamos kaimo vietovių socialinio bei ekonominio nuosmukio ir gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencijos, plėtros.“ Šis tikslas turėtų būti siekiamas pagal kaimo bendruomenės, savivaldybių parengus pagrindinius paslaugų plėtros planus, jei tokie planai egzistuoja. Viena iš Reglamento prioritetinių veiklų pagerinti bendradarbiavimą tarp miesto ir kaimo.

Šio Reglamento įtvirtinta nuostata aiškiai parodė, kad Europos Sąjunga teikia prioritetus vietos bendruomenėms, išsaugant kaimo kultūros ir gamtos paveldą, taip pat vietos bendruomenių projektų rėmimui ir paslaugų plėtrai.

3. TYRIMAS – VIETOS BENDRUOMENIŲ DALYVAVIMAS BIRŠTONO SAVIVALDOJE

3.1. Birštono savivaldybės vietos bendruomenių pristatymas

Birštono savivaldybėje 2014 metų duomenimis gyvena 4891 gyventojai, iš kurių 20% senjorų, 15% vaikų iki 18 metų, ir 65% darbingo amžiaus žmonių. Birštono seniūnijoje yra 48 kaimai, kuriuose gyvena apie 2000 gyventojų. Birštono savivaldybėje veikia keturios vietos bendruomenės:

- Birštono vienkiemio bendruomenė, kuri savo veiklą pradėjo 2003 metais, turėdama 22 narius. Šiuo metu bendruomenę sudaro apie 150 narių. Birštono seniūnijoje tai buvo viena pirmųjų bendruomenių pradėjusių savo veiklą ir tapusių pavyzdžiu kitų bendruomenių kūrimuisi. Bendruomenė jungia Kernuvių ir Birštono vienkiemio kaimų, kurie yra Birštono vienkiemio gyvenvietės sudėtyje, gyventojus. Gyvenvietėje gyvena daugiau kaip 700 įvairaus amžiaus, įvairių profesijų, pomėgių gyventojai. Veikia biblioteka, vaikų darželis – mokykla, medicinos punktas, parduotuvė, ūkininkų ūkiai.

- Matjiešonių kaimo vietos bendruomenė buvo įregistruota kovo 24 dieną. Bendruomenė plėtėsi, priimdama aštuonių aplinkinių kaimų (Puzonių, Panartiškių, Mūliškių, Šūtupio Dzingeliškių, Matiešionių, Žemaitkiemio, Naudžiūnų) gyventojus, taip pat žmones, turinčius kitokius glaudžius ryšius su šiuo kraštu, pvz.: šiame krašte yra jų tėviškė, turinčius čia žemės, sodybas ar kitaip susijusius su šiuo kraštu. Šiuo metu bendruomenėje yra 64 nariai.

- Nemajūnų bendruomenės santalka įregistruota 2003 m. gruodžio 22 d. Bendruomenę jungia Birštono savivaldybės Babronių, Bučiūnų, Būdų, Dimšiškių, Geležūnų, Jundeliškių, Nečiūnų, Nemajūnų, Žvirgždėnų, Paverknių kaimų gyventojai. Iš viso šiuo metu bendruomenėje yra 64 nariai.

- Siponių krašto bendruomenė įregistruota 2008 m. liepos 3 d. Bendruomenė apjungia 7 kaimus: Vaitiškių, Šaltinėnų, Siponių, Trakelių, Vanagų, Martinonių ir Jackonių. Šiuo metu bendruomenėje yra 41 bendruomenės narys.

Birštono vietos veiklos grupės misija „diegti LEADER metodą ir įgyvendinant vietos plėtros strategiją, bendradarbiaujant su kaimo plėtroje dalyvaujančiomis institucijomis ir kaimo bendruomenėmis, gerinti Birštono savivaldybės kaimiškųjų vietovių gyvenimo kokybę, gaivinti ekonomiką, skatinti socialinį kaimo gyventojų aktyvumą, formuoti tarptautinius ryšius.“

Įgyvendinant strategiją, finansuotą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos „LEADER metodo įgyvendinimas“ priemonę „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“, Birštono vietos plėtros strategijai buvo skirta 1 280 120,48 Eur, iš jų vietos projektams buvo skirta 1062 500,00 Eur, o strategijos administravimui 217 620,48 Eur paramos lėšų. Viso gyvendinta 15 vietos projektų, įsisavinta 99,81% skirtų paramos lėšų. Iš 15 Birštono vietos veiklos grupės įgyvendintų projektų 7 galima priskirti infrastruktūros gerinimui, 2 kultūrinėms vertybėms puoselėti, 4 projektai įgyvendinti tikslu ugdyti Birštono savivaldybės gyventojų gebėjimus, skatinti pilietiškumą, bendruomeniškumą. Taip pat skirta lėšų kaimo turizmo sodybos įrengimui. Šio projekto tikslas užtikrinti kaimo turizmo paslaugų tiekimą Birštono savivaldybėje, sukurti efektyvias galimybes verslo plėtrai kaimo vietovėje, įrengiant tradicinę kaimo turizmo sodybą Panemunio kaime. Šioje sodyboje dirba 2 žmonės. Sekant gerąja Lietuvos patirtimi buvo įkurtas Nemajūnų amatų centras. Šio projekto tikslas saugoti lietuviškas tradicijas. Nemajūnų amatų centre vedamos edukacinės programos – „Lino kelias“, „Džūkiškos bandos“. Tokiu būdu, Nemajūnų amatų centre įdarbintas vienas žmogus, o gaunamos pajamos skiriamos bendruomenės reikmėms.

3.2. Tyrimo metodologijos pagrindimas

Tyrimo metodai. Duomenų surinkimui pasirinkti du metodai: apklausa ir interviu. Anketinės apklausos metodas pasirinktas, tikslu ištirti vietos bendruomenių narių dalyvavimą savivaldos viešajame valdyme. Anketinė apklausa patogi tuo, kad ji yra aiški, nedviprasmiška, patikima (Kardelis, 2008). Anketa sudaryta, remiantis išanalizuota mokslinė literatūra. Buvo sudaryta

anketa ir išdalinta vietos bendruomenių nariams. Anketa sudaryta, siekiant išsiaiškinti vietos bendruomenių narių įsitraukimą į vietos valdžios viešąjį valdymą (Priedas Nr. 1). Respondentai anketiniam tyrimui atrinkti remiantis atsitiktiniu respondentų atrankos būdu. Anketos išdalintos Birštono savivaldybės bendruomenių nariams, nepriklausomai nuo jų individualių savybių, amžiaus ar skirtumų. Jeigu dėl kokių nors priežasčių respondentas negali atsakyti į anketoje pateiktus klausimus, tai klausimai pateikiami kitam respondentui (Valackienė, Mikėnė, 2008). Viso išdalinta 90 anketų, iš kurių gražinta 80 anketų.

Vykstant anketiniai apklausai visiems respondentams buvo pateikti iš anksto paruošti klausimai:

1. Jūsų amžius

2. Jūsų išsilavinimas

Pirmieji du klausimai, suteiks galimybę identifikuoti, kokio amžiaus ir kokio išsilavinimo žmonės yra aktyviausi vietos bendruomenėse.

3. Ar dalyvaujate Birštono savivaldos rinkimuose?

4. Ar dalyvavote „Birštoniečių tribūnoje“ ?

Trečiasis ir ketvirtasis klausimas leis nustatyti, ar vietos bendruomenės savivaldos valdymo procese dalyvauju daugiau tiesiogiai ar netiesiogiai. Ar laisvai reiškia savo problemas vietos valdžiai.

5. Ar domitės Birštono savivaldybėje svarstomais sprendimais?

Šis klausimas parodys kokiu mastu bendruomenės domisi svarstomais klausimais. Respondentai galės pasirinkti ar apskritai jie domisi, ar domisi visomis problemomis ar tik tomis, kurios liečia juos pačius (vietos bendruomenes). Kaip buvo minėta mokslinėje literatūroje, dalyvavimas savivaldos rinkimuose neparodo vietos bendruomenių aktyvumo. Piliečių aktyvumą parodo domėjimasis vietos valdžios sprendimų procesais.

6. Kaip sužinote informaciją apie Birštono savivaldybės priimtus sprendimus?

Vietos valdžios vienas iš pagrindinių uždavinių užtikrinti komunikaciją tarp vietos bendruomenių ir vietos valdžios, taip pat vietos bendruomenėms turi būti vietos valdžios atskaitomybė. Šiuos uždavinius valdžia gali įgyvendinti per įvairias komunikacijos priemones, kurias respondentai galės įvardinti.

7. Ar dalyvaujate gyventojų apklausoje, priimant sprendimus Jūsų bendruomenei rūpimais klausimais?

8. Jei taip, kokiu būdu dalyvaujate gyventojų apklausoje?

Septintasis ir aštuntasis klausimas atskleis, kaip vietos valdžia siekia vietos gyventojus įtraukti į vietos savivaldos priimamų sprendimų procesą, kokia svarbia piliečių nuomonė jiems rūpimais klausimais.

9. Kaip vertinate seniūnaičio veiklą?

10. Ar dažnai kreipiatės į seniūnaitį?

Devintasis ir dešimtas klausimas atskleis seniūnaičio vaidmenį vietos savivaldos viešajame valdyme. Respondentai galės įvertinti seniūnaičio veiklą, siekiant atstovauti vietos bendruomenės interesus.

11. Kaip dažnai dalyvaujate vietos bendruomenės veikloje?

12. Kaip vertinate vietos bendruomenių veiklą?

Vienuoliktas ir dvyliktas klausimai parodys, ar piliečiai aktyviai dalyvauja vietos bendruomenės veikloje, taip pat galės įvertinti vietos bendruomenės veiklą. Kadangi vietos bendruomenių vietas iš tikslų skatinti pilietinę bendruomenę bei bendruomeniškumą.

13. Ar tenkina Birštono savivaldybės teikiamų viešųjų paslaugų kokybė?

14. Jeigu ne, įvardinkite problemas, su kuriomis susiduriate?

Kadangi mokslinėje literatūroje kalbama, jog atlikti tyrimai rodo, kad piliečiai nepatenkinti viešųjų paslaugų kokybe – reikalinga konkurencija teikiamų paslaugų kokybei gerinti. O nevyriausybinių organizacijų galėtų teikti viešąsias paslaugas. Todėl šie klausimai atskleis, ar Birštono savivaldybėje teikiamos viešosios paslaugos tenkiną piliečių lūkesčius, ar reikalingos analogiškos įmonės, kurios kurtų konkurencingumą.

15. Jūsų pasiūlymai dėl vietos bendruomenių veiklos gerinimo.

Interviu su Birštono savivaldybės vietos bendruomenių atstove gauti duomenys panaudoti, nustatyti kaip vietos valdžia vertina vietos bendruomenių dalyvavimą vietos savivaldos valdyme. Interviu metodas pasirinktas dėl to, jog tyrėjas gali lengviau suprasti tiriamą problemą, atskleisti visiškai netikėtus ir iš anksto nenumatytos tiriamos problemos aspektus. Interviu klausimai paruošti iš anksto, tačiau atsižvelgiant į situaciją, buvo už duodami ir papildomi klausimai (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Kaip teigia Kardelis K. (2007), interviu papildoma apklauso metodais gautus duomenis. Interviu vykdomas tiesioginio susitikimo metu. Tyrimo interviu atliktas Birštono savivaldybėje, 2015 m. gruodžio 4 d.

Interviu metu užduoti 5 klausimai:

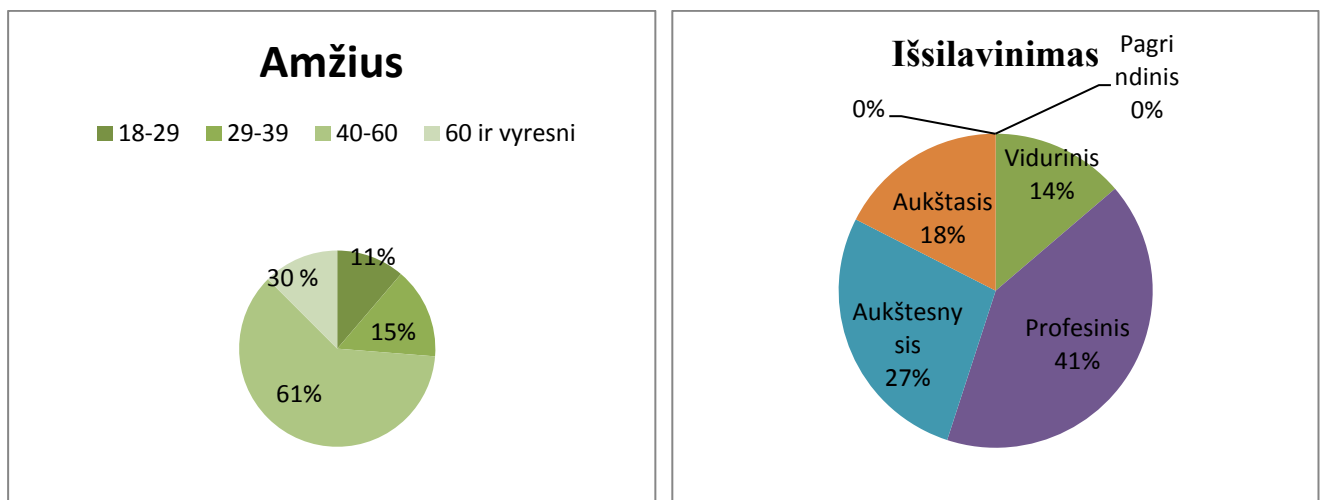
- 1) Kaip vertinate vietos bendruomenių dalyvavimą Birštono savivaldybės priimamuose sprendimuose?
- 2) Kaip seniūnaičiai įtakoja Birštono savivaldybės priimamus sprendimus?
- 3) Kaip vertinate vietos bendruomenės aktyvios ar ne?
- 4) Lyginant su kitais Lietuvos miestais Birštono savivaldybės vietos bendruomenės aktyvios ar ne?
- 5) Kokių veiksmų vietos valdžia imasi, kad vietos bendruomenės būtų aktyvesnės?

Klausimai pasirinkti, siekiant nustatyti vietos valdžios požiūrį į vietos bendruomenių dalyvavimą savivaldoje. Kaip valdžia vertina bendruomenių aktyvumą, lyginant su kitais Lietuvos miestais. Taip pat buvo klausiama, kaip Birštono savivaldybėje veikia seniūnaitis. Interviu metu nustatyti, kokias motyvacines priemones vietos valdžia naudoja, siekiant aktyvinti vietos bendruomenių dalyvavimą.

Duomenų analizės metodas. Gauti duomenys analizuojami, remiantis aprašomosios statistikos metodu. Tyrimo duomenys apdoroti naudojant Excel kompiuterines programas. Interviu ir anketinės apklausos duomenys bus apibendrinti ir pateiktos išvados.

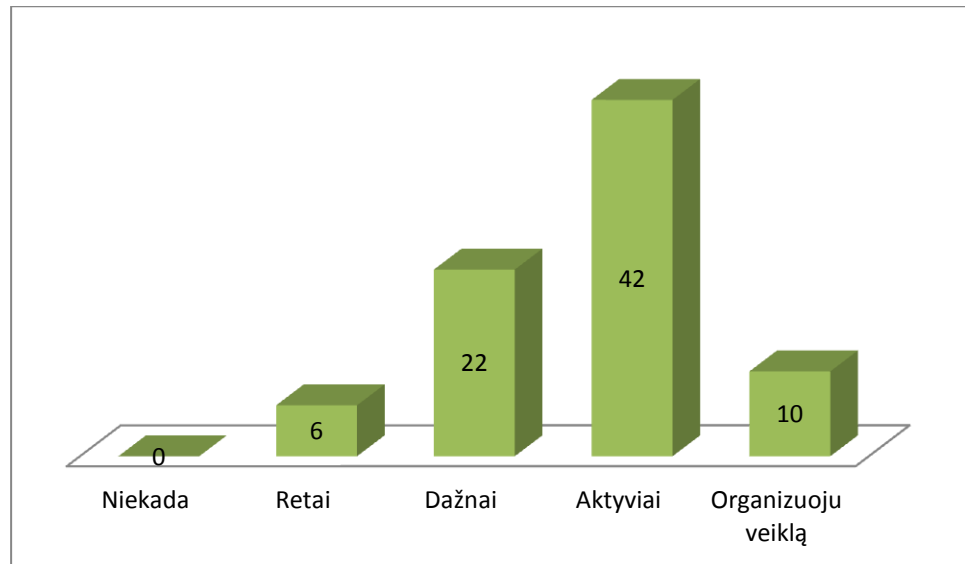
3.3. Tyrimo rezultatų pristatymas

Vietos bendruomenių aktyvumą bei veiklos gerinimą lemia gyventojų amžius bei jų išsilavinimas. Respondentų buvo prašoma anketoje pažymėti savo amžiaus grupę bei išsilavinimą. (Žr. 3 pav.).

3 pav. Vietos bendruomenių narių amžius ir išsilavinimas

Kaip matyti iš pateikto paveikslo, vietos bendruomenių narių didžiąją dalį sudaro gyventojai 40-60 metų, t.y. 61 % bendruomenių narių. 30 % vietos bendruomenių sudaro gyventojai virš 60 metų. Jaunimas sudaro tik 11 %, iš kurių daugiau negu pusė (55%) turi aukštąjį išsilavinimą. Vidutinio amžiaus gyventojai sudaro 15 %. Bendrai 27 % vietos bendruomenių narių turintys aukštesnįjį ir 18 proc. aukštąjį išsilavinimą. Tokie apklausos duomenys patvirtina teorinę nuostatą, kad vietos bendruomenėse vyrauja vyresnio amžiaus ir turintys aukštesnį išsilavinimą gyventojai. Kalbant apie vietos bendruomenių dalyvavimą viešajame valdyme, yra svarbu nustatyti ar vietos bendruomenės aktyvios. Vietos bendruomenių narių buvo klausiama, kaip dažnai jie dalyvauja vietos bendruomenių veikloje (žr. 4 pav.).

4 pav. Vietos bendruomenių aktyvumas

Iš pateikto paveikslėlio matyti, kad Birštono savivaldybėje bendruomenių nariai veikia aktyviai. Iš 80 apklaustųjų 42 dalyviai aktyviai dalyvauja bendruomeninėje veikloje. Apklausos duomenys patvirtino, kad veiklą organizuoja vyresnio amžiaus žmonės, t.y. 40-60 metų gyventojai. Jaunimas veiklos organizavime nedalyvauja. Vidutinio amžiaus gyventojai (29-39 m.) visi atsakė, jog dalyvauja aktyviai. Jaunimo amžiaus grupė teigė, jog 5 nariai dalyvauja aktyviai, o 4 dažnai. 33 % aktyviai dalyvaujantys vietos bendruomenės veikloje respondentai turi aukštesnįjį arba aukštąjį išsilavinimą. Aktyvų gyventojų dalyvavimą bendruomeninė veikloje gali įtakoti tai, jog Birštono savivaldybėje gyvena tik 4891 gyventojas, iš kurių 2 000 yra kaimo gyventojų. Maži kaimai sudaro galimybes glaudžiai bendrauti kaimo gyventojams, gerbti vieniems kitus. Tokie glaudūs santykiai skatina gyventojų aktyvumą.

Interviu metu Birštono savivaldybės atstovas taip pat teigė, jog vietos bendruomenės yra aktyvios. Vietos bendruomenės organizuoja „Darom“ akcijas. Išlaikant kaimų kultūrinės ir tradicines vertybes, sudarant sąlygas bendruomenėms aktyviai veikti, organizuojamos Užgavėnių, Sekminių, Petrinių, Žolinės šventės. Šventės gausios, aktyvios „iš tokio mažo gyventojų skaičiaus galime patys susikurti sau šventę ir būti pavyzdys kitoms bendruomenėms - veikia Nemajūnų bendruomenės ansamblis ir kapela, Matjiešonių kaimo gyventoja B. Laukevičienė (žolininkė) aktyviai veikia mugėse, šviečia krašto gyventojus apie augalų gydomąsias savybes, taip pat veikia Nemajūnų amatų centras, kuris vykdo edukacines programas „Lino kelias“ ir „Dzūkiškos bandos““. Nemajūnų amatų centre planuojama daryti keramikos dirbinius, kas didins įvairaus amžiaus žmonių užimtumą bei bendruomeniškumą.

O kas aktyviau veikia jaunimas ar vyresnio amžiaus žmonės? Birštono savivaldybės atstovas teigė, jog aktyvesni yra vyresnio amžiaus žmonės. „Birštonas, kaip ir kiti miestai, neišvengia migracijos bei kitų socialinių ir ekonominių problemų, kas mažina gyventojų skaičių, tame tarpe ir

jaunimo“. Birštone yra įvairių bendruomenių. Paprastai jaunimas renkasi sporto ar meno bendruomenes. Jaunimo įsitraukimą į vietos bendruomenes negali įtakoti vietos valdžia. Visų pirma, jie patys turi norėti dalyvauti vietos bendruomenių veikloje.

Vietos bendruomenių veiklos funkcionalumui įtakos turi tai, kaip vietos bendruomenės tvarkosi savo organizacijos viduje. Šis vaidmuo tenka vietos bendruomenės pirmininkui, kuris yra atsakingas už bendruomenės narių telkimą veikti kartu, taip pat vietos bendruomenės interesų atstovavimą. Respondentų buvo prašoma įvertinti vietos bendruomenių veiklą (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Vietos bendruomenių veiklos vertinimas

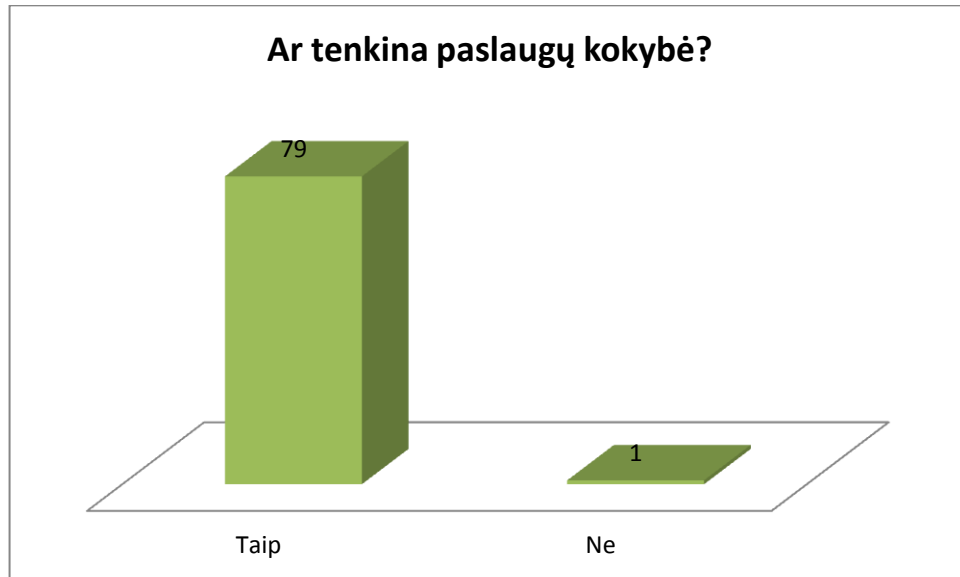
Veiklos sritys	Labai gerai	Gerai	Vidutiniškai	Blogai
<i>Atstovavimas bendruomenės interesams valdžios institucijose</i>	5	14	22	41
<i>Bendruomenės narių sistemingas susirinkimų organizavimas</i>	16	30	12	22
<i>Komunikacijos užtikrinimas tarp bendruomenės narių</i>	12	43	25	0
<i>Susitikimų organizavimas su vietos valdžia</i>	49	22	9	0
<i>Pasiūlymų rengimas valdžios institucijoms dėl gyvenimo kokybės gerinimo</i>	0	15	15	50

Kaip matyti iš pateiktos 3 lentelės, respondentai geriausiai vertina susitikimų organizavimą su vietos valdžia, 61 % įvertino labai gerai. Galima teigti, jog vietos valdžia rodo dėmesį vietos bendruomenių veiklai. Blogiausiai respondentai įvertino atstovavimas bendruomenės interesams valdžios institucijose (51%) bei pasiūlymų rengimas valdžios institucijoms (62%). Taip pat vangiai organizuojami sistemingi susirinkimai (28 %). Komunikacijos užtikrinimą tarp vietos bendruomenės narių vertina gerai. Tokie duomenys rodo, kad komunikacija tarp vietos bendruomenės narių vyksta. Tokie duomenys rodo, kad Birštono savivaldybėje vyrauja tradicinės vietos bendruomenės, kurios daugiau orientuojasi į tarpusavio ryšius ir nėra svarbus materializmas. Taip pat galima daryti išvadą, jog trūksta aiškių lyderių, kurie kryptingai atstovautų vietos bendruomenės interesus bei teiktų pasiūlymus vietos valdžiai dėl sprendimų priėmimo.

Ar kreipiasi vietos bendruomenės su prašymais į savivaldybės atstovus? Birštono savivaldybės atstovas nurodė, kad dažniau gyventojų lūkesčius sužinome iš seniūno. „Gal būt tarp bendruomenės narių susiformavęs požiūris, kad vietos bendruomenės turi saugoti kultūrinės bei tradicinės vertybes. Gyventojai mano, kad bendruomenės daugiau bendruomeniškumą skatina, o tarpininkavimą tarp piliečių ir vietos valdžios“.

Gyventojai atiduoda savo balsą valdžios atstovams, patikėdami jiems valdžią bei tikėdamiesi, jog valdžia gerins jų gyvenimo kokybę bei teiks tinkamas viešąsias paslaugas. Kitaip

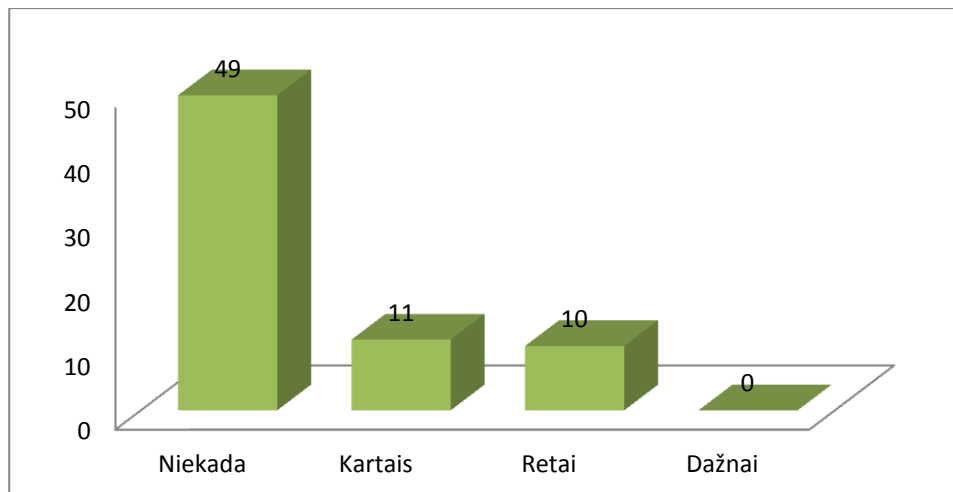
tariant, gyventojai yra paslaugų gavėjai. Viešųjų paslaugų teikimas vietos gyventojams rodo valdžios suinteresuotumą suteikti viešąsias paslaugas visiems gyventojams lygiomis sąlygomis. Todėl respondentų buvo klausiama, ar juos tenkina viešųjų paslaugų kokybė, jei ne, įvardinti problemas, su kuriomis susiduria (žr. 5 pav.).

5 pav. Gyventojų poreikių tenkinimas, teikiant viešąsias paslaugas

Beveik visi respondentai (99%) atsakė, kad juos tenkina viešųjų paslaugų kokybė. Vienas respondentas atsakė, jog jo netenkina paslaugų kokybė. Įvardijo, jog dažnai susiduria su problemomis, susijusio su Urbanistikos ir architektūros skyriaus darbu. Jo teigimu, darbuotojai nėra nusiteikę padėti žmogui, jaučiasi stumdomas ir negauna reikiamos pagalbos.

Seniūnaičio vaidmuo vietos savivaldoje dažnai priklauso nuo pačios bendruomenės aktyvumo bei gyventojų problemų gausumo. Todėl bendruomenės narių buvo klausiama, ar dažnai kreipiasi į seniūnaitį (žr. 6 pav.).

6 pav. Kaip dažnai bendruomenės nariai kreipiasi į seniūnaitį

Apklaustos rezultatai parodė, jog gyventojai į seniūnaitį kreipiasi retai. Iš 80 apklaustų respondentų 42 (61 %) atsakė, jog į seniūnaitį niekada nesikreipia. 13 % respondentų atsakė, kad kreipiasi kartais ir 12 % atsakė retai. Galima daryti prielaidą, jog vietos gyventojai neturi problemų arba seniūnaitis nėra ryškus asmuo, į kurį gyventojai galėtų kreiptis bet kokiais klausimais. Anketų dalijimo metu paaiškėjo aplinkybės, jog nevieni vietos gyventojai žino, kas yra vietos seniūnaitis ir kokias funkcijas jis atlieka.

Kaip seniūnaičiai įtakoja Birštono savivaldybės priimamus sprendimus? Birštono savivaldybėje veikia Birštono seniūnijos vietos bendruomenės taryba, kurios tikslas bendradarbiauti su vietos bendruomenėmis, priimant sprendimus dėl valstybės biudžeto lėšų panaudojimo viešiesiems vietos bendruomenės poreikiams tenkinti. Šioje taryboje dalyvauja vietos bendruomenių atstovai (seniūnaičiai). Tokiu būdu, seniūnaičiai gali atstovauti vietos bendruomenių interesus, skirstant lėšas vietos bendruomenės poreikių tenkinimui.

Ar aktyviai veikia seniūnaičiai, aiškinantis vietos bendruomenių poreikius? „Seniūnaičiai dirba visuomeniniais pagrindais, t.y. negauna darbo užmokesčio. Birštono savivaldybės seniūnaičiai yra dirbantys žmonės, kurie negali skirti daug laiko darbui su vietos bendruomene. Ši problema yra“. Tačiau seniūnaičius siūlo pačios nevyriausybinės organizacijos. „Vietos bendruomenės siūlo aktyvius bendruomenės gyventojus, kurie žino vietos gyventojų problemas. Birštono savivaldybė yra labai maža. Tiek seniūnas su seniūnaičiu bendrauja, tiek su seniūnaitis su bendruomenėmis. Todėl manau, kad nėra sunku sužinoti vietos bendruomenių poreikius.“

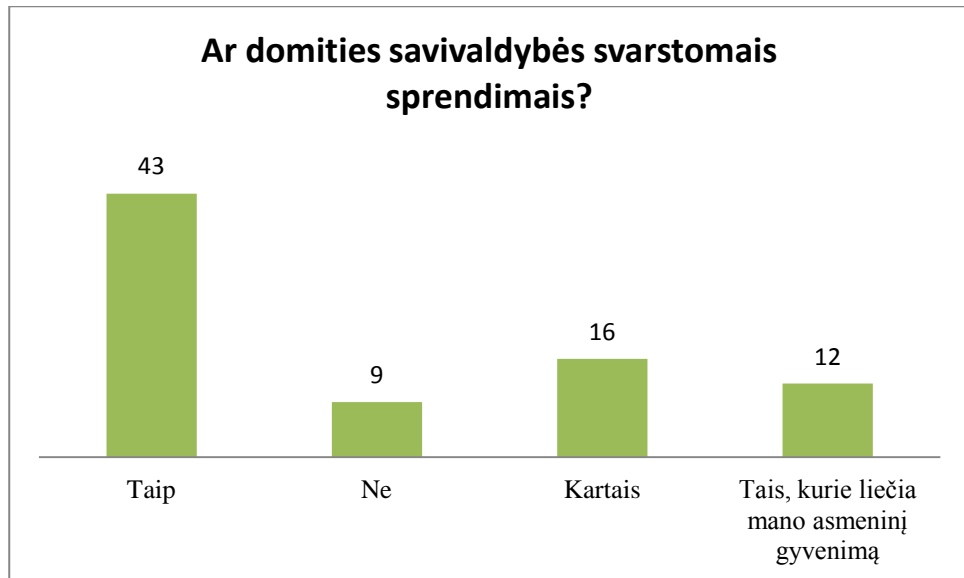
Taip pat respondentų buvo prašoma įvertinti kaip jie vertina seniūnaičio veiklą (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Seniūnaičių veiklos vertinimas

Veiklos sritys	Labai gerai	Gerai	Vidutiniškai	Blogai
<i>Atstovavimas bendruomenės interesams</i>	14	13	49	4
<i>Susitikimai su bendruomenėmis</i>	47	16	13	4
<i>Komunikacijos užtikrinimas tarp bendruomenės narių ir seniūnaičio</i>	39	24	13	4

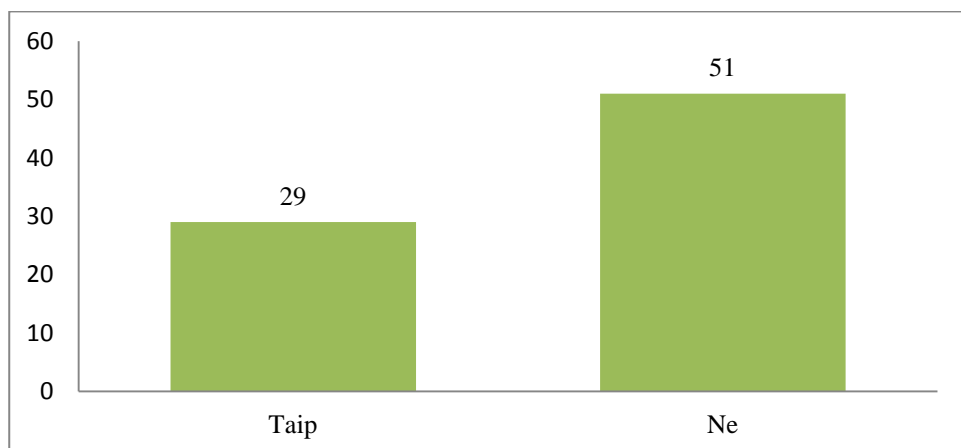
Kaip matyti iš pateiktos lentelės, respondentai seniūnaičio veiklą geriausiai vertina bendraujant su bendruomenės nariais (49 %) bei organizuojant susitikimus su bendruomenėmis (59 %). 61 % respondentų atstovavimą bendruomenės interesams įvertino vidutiniškai.

Visų pirma, kad vietos bendruomenių nariai būtų aktyvūs vietos savivaldos viešajame valdyme, reikia sužinoti, ar jiems rūpi klausimai, susiję su vietos savivalda ir jų pačių gyvenimo kokybės gerinimu (žr. 7 pav.).

Pav. 3. Domėjimasis vietos savivaldos priimamais sprendimais

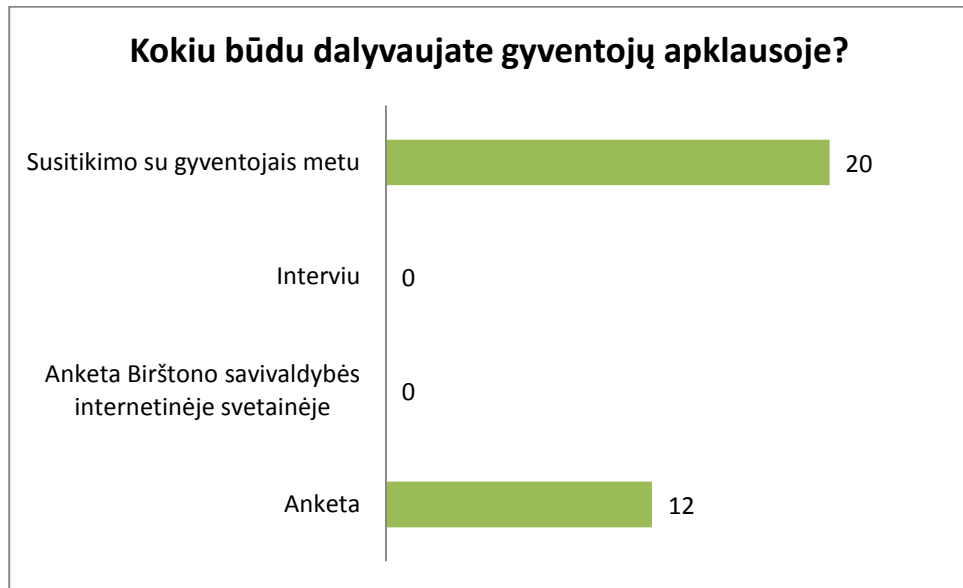
Respondentų nuomonė pasiskirstė įvairiai. Iš 80 apklaustų vietos bendruomenių narių 43 atsakė, kad domisi svarstomais sprendimais. Tai rodo, kad žmonės Birštono savivaldybėje aktyvūs, pilietiškai ir suinteresuoti kontroliuoti valdžią. 12 respondentai atsakė, kad domisi sprendimais, kurie susiję su jų gyvenimu. 16 respondentų atsakė, kad domisi tik kartais. Apklausoje dalyvavę 9 jauni žmonės atsakė, jog svarstomais sprendimais domisi tik kartais. Tokie duomenys rodo, kad bendruomenės nariai nėra aktyvus sprendimų procese. Tokie rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad bendruomenės nėra tinkamai motyvuotos atstovauti savo interesus. Vienas iš populiariausių būdų žmones įtraukti į sprendimų priėmimą jiems rūpimais klausimais ir anketinė apklausa, todėl respondentams buvo užduotas klausimas, ar jie dalyvauja apklausoje (žr. 8 pav.). Jeigu taip, įvardinti kokiū būdu.

8 pav. Vietos bendruomenių narių dalyvavimas apklausoje

Daugiau negu trečdalis, t.y. 29 (36 %) respondentų dalyvavo apklausoje, 51 (64 %) respondentas apklausoje nedalyvavo. Tokie rezultatai parodo, kad žmonės nėra motyvuojami aktyviai dalyvauti vietos savivaldos viešajame valdyme.. Ko pasekoje, būtų priimami patys optimaliausi

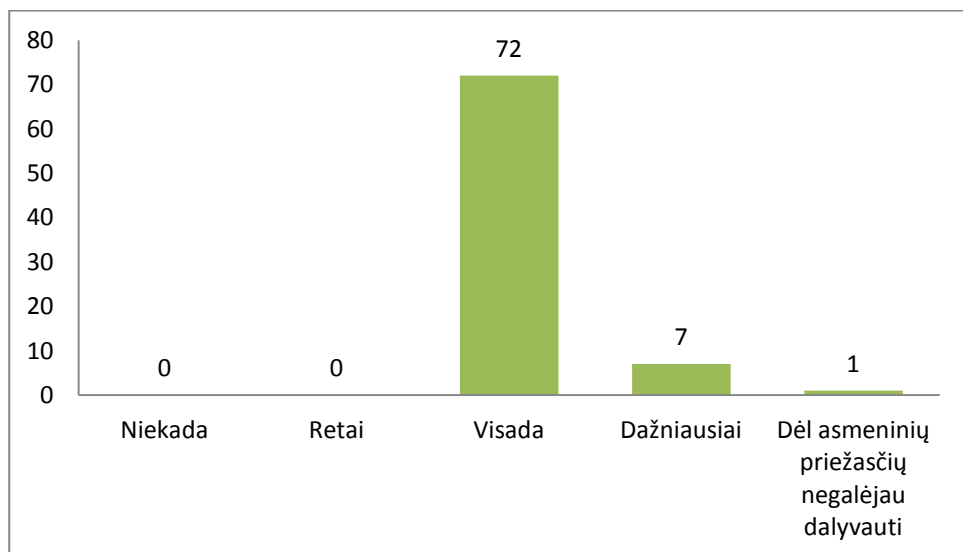
sprendimai ir kurie atitiktų didžiosios vietos bendruomenių narių interesus. Respondentų buvo klausama, koku būdu dalyvavo apklausoje (žr. 9 pav.).

9 pav. Apklausos būdas

Anketinės apklausos duomenys parodė, kad apklausoje respondentai dalyvavo anketinės apklausos būdu ir susitikimų su gyventojais metu. Birštono savivaldoje nevykdomos apklausos internetu bei interviu metodu. Organizuojant apklausas, tikslinga apklausas atlikti internetu. Tokiu būdu galima apklausti daugiau gyventojų ir gauti daugiau informacijos negu per susitikimus su vietos gyventojais.

Kaip buvo minėta mokslinės literatūros analizėje, piliečių dalyvavimas vietos savivaldos valdyme gali pasireikšti tiesiogiai ir netiesiogiai. Vienas iš būdų vietos bendruomenėms reikšti savo interesus yra dalyvavimas rinkimuose. Respondentų buvo klausama ar jie dalyvauja rinkimuose (žr. 10 pav.).

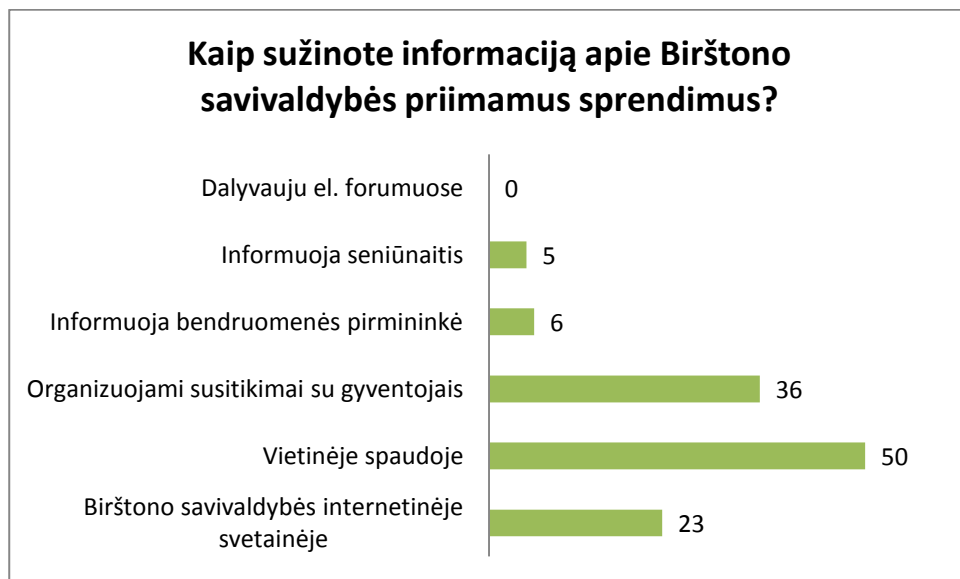

4 pav. Vietos bendruomenių narių dalyvavimas rinkimuose

Beveik visi respondentai, t.y. 90 % dalyvauja savivaldos rinkimuose. Jaunimas bei vidutinio amžiaus respondentai vieningai atsakė, jog rinkimuose dalyvauja visada. 9 % respondentų atsakė, kad rinkimuose dalyvauja dažniausiai. Tai yra vyresnio amžiaus ir turintys vidurinę išsilavinimą. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, galima teigti jog Birštono savivaldos rinkimuose piliečiai aktyviai dalyvauja. Vietos bendruomenės orientuotos, kad vietos savivaldoje būtų išrinkta valdžia, kuri tinkamai atstovautų bendruomenės interesus.

Ar aktyvūs gyventojai Birštono savivaldybės rinkimų metu? „Taip, Birštono savivaldybė rinkimų metu yra viena iš aktyviausių Lietuvoje“. Balsuoja apie 50 proc. Birštono savivaldybės gyventojų, kas lyginant su kitomis savivaldybėmis, yra daug. Manau, tai yra pagrindinis aktyvumo kriterijus.“ Bendruomenės suinteresuotos išrinkti savo valdžios atstovus, kurie tinkamai atstovautų bendruomenės poreikius.

Kad vyktų dialogas taro vietos bendruomenių narių ir vietos valdžios, turi būti užtikrinta komunikacija. Vietos valdžia išklauso bendruomenių lūkesčius, parengia optimalius sprendimus ir kaip atsakymą žmonėms pateikia informaciją, kas padaryta. Todėl svarbu, kad rinkėjų pasiektų informacija, kaip atskaitomybė. Respondentų buvo klausiama, kokiais informacijos šaltiniais jie gauna informaciją apie vietos savivaldos priimtus sprendimus (žr. 11 pav.).

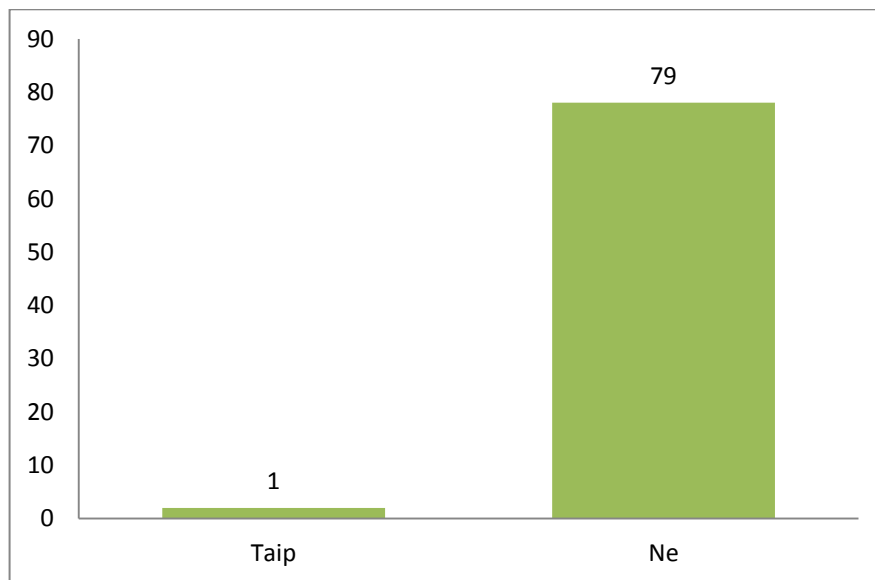
5 pav. Informacijos sklaida

63 % respondentai atsakė, jog informaciją apie savivaldos priimamus sprendimus sužino vietinėje spaudoje. Iš 63 % respondentų 29 % respondentai yra senyvo amžiaus gyventojai ir 25 % vyresnio amžiaus gyventojai (40-60 m.), likusius 11 % sudaro jaunimas ir respondentai 29 iki 39 metų. Taip pat 45 % respondentai atsakė, jog informaciją sužino iš susitikimų su vietos valdžia metu. 29 % respondentai atsakė, kad informaciją sužino Birštono savivaldybės internetiniame tinklapyje. Visi respondentai, kurie informaciją sužino internetinėje svetainėje turi aukštesnįjį arba aukštąjį

išsilavinimą. Įvertinus, tai kad vietos bendruomenėse dalyvauja vyresnio amžiaus žmonės, kurių kompiuterinis raštingumas yra mažesnis, vietinė spauda tampa pagrindiniu informacijos šaltiniu.

Kaip gyventojai sužino informaciją apie Birštono savivaldybės priimamus sprendimus? Birštono savivaldybės atstovai organizuoja susitikimus su bendruomenėmis, atsiskaitant apie padarytus darbus. Taip pat, kad gyventojus geriau pasiektų informacija, Birštono savivaldybės senjorams nemokamai dalinamas laikraštis „Birštono versmės“. Prienų rajone leidžiamas vietinis laikraštis „Naujasis gėlupis“, taip elektroninis laikraštis „Kvitrina“, kuriama pateikiama informacija apie visus vykusius Birštono savivaldybės posėdžius, skaitytojai turi galimybę diskutuoti elektroniniu būdu įvairiais klausimais. Į visus gyventojų rūpimus klausimus Birštono savivaldybės administracija atsako elektroninės svetainės skiltyje „Klausimai“.

Vienas iš tiesioginio dalyvavimo formų vietos savivaldos priimamų sprendimų procese – Birštoniečių tribūna. Birštoniečių tribūna – tai galimybė kiekvienam birštoniečiui pateikti pasiūlymus bei pastabas Birštono savivaldybės tarybos posėdyje svarstomais klausimais Tarybos nariams tiesiogiai. Respondentų buvo klausama, ar jie dalyvauja Birštoniečių tribūnoje (žr. 12 pav.).

12 pav. Vietos bendruomenių narių dalyvavimas „Birštoniečių tribūnoje“

Kaip matyti iš pateikto paveikslėlio, ši dalyvavimo forma neveikia Birštono savivaldybėje. Tiesioginis dalyvavimas Birštono savivaldybės priimamų sprendimų procese reikalauja asmeninio pasiruošimo ir vidinio ryžto. Todėl reikėtų galvoti kitokias dalyvavimo formas (el. forumai ir kt.), kas skatintų žmones reikšti savo problemas. Tai rodo, kad Birštono savivaldybės piliečiai nėra linkę atvirai reikšti savo nuomonę.

Kaip vertinate vietos bendruomenių dalyvavimą Birštono savivaldybės priimamų sprendimų procese? Bendruomenės aktyviausios rinkimų metu. Tačiau vangiai dalyvauja „Birštoniečių tribūnoje“, nėra poreikio dalyvauti Birštono savivaldybės tarybos posėdžiuose. Tačiau savo problemas gyventojai aktyviai išsako internetinėje Birštono savivaldybės svetainėje, vietos

seniūnui. „Galbūt, tiek Birštono, tiek Lietuvos gyventojai nėra tokie vieningi, kad aktyviai dalyvautų, sprendimų priėmimo procese“.

Kokių veiksmų vietos valdžia imasi, kad vietos bendruomenės būtų aktyvesnės?

Pirma, Birštono savivaldybė įgyvendino Vietos bendruomenių savivaldos 2013-2015 metų programą Birštono savivaldybėje 2015 metais Vietos bendruomenių tarybos sprendimais patvirtintos ir įgyvendintos vietos bendruomenių viešuosius poreikius tenkinančios veiklos. Programos vykdymas savivaldybėje prisidėjo prie siekiamo programos tikslo – vietos bendruomenių savivaldos ir savarankiškumo skatinimo tenkinant vietos bendruomenių viešuosius poreikius, prisidėjo prie bendruomenių sutelktumo ir tarpusavio pasitikėjimo stiprinimo bei bendruomenės narių atsakomybės didinimo. Vietos bendruomenėms suteikta daugiau atsakomybės ir galimybių imtis iniciatyvos. Padidintas vietos bendruomenių domėjimasis viešaisiais savo bendruomenių reikalais. Sustiprinti vietos bendruomenėse veikiančių organizacijų ir įstaigų ryšiai. Įtvirtintas sprendimų priėmimo vietos bendruomenėse modelis. Formuojama vietos bendruomenių atstovų dalyvavimo priimanant vietos bendruomenei svarbius sprendimus praktika.

Antra, Birštono savivaldybė organizuoja įvairius konkursus: gražiausias Kalėdų langas Birštone, Gražiausia Birštono kultūrinio paveldo nuotrauka ir pan. Konkursai organizuojami gyventojus motyvuoti dalyvauti savivaldos valdyje.

Trečia, Birštoniečiai turi teisę išreikšti savo nuomonę savivaldybės elektroninėje svetainėje.

Ketvirta, įteisinta seniūnaičio veikla, kuris atstovauja bendruomenių interesus.

Penkta, Birštono savivaldybės tarybos nariai tai pat atstovauja bendruomenių interesus.

Todėl manau, kad visų šių priemonių užtenka motyvuoti gyventojus įsitraukti į Birštono savivaldos viešąjį valdymą. Reikia pačių gyventojų vidinės motyvacijos dalyvauti viešajame valdyje.

IŠVADOS

1. Remiantis moksline literatūra (Tijūnaitė (2013), Osborne (2010)), pastebima, kad vietos bendruomenių dalyvavimas savivaldoje svarbus, nes vietos bendruomenės gali: kontroliuoti valdžios sprendimus, kas mažina valdžios piktnaudžiavimą; dalyvauti savivaldos sprendimų priėmimo bei teikti valdžiai rekomendacijas dėl priimamų sprendimų racionalumo; sukurti konkurenciją viešųjų paslaugų teikime.

2. Išanalizavus mokslinės literatūros šaltinius, galima daryti išvadą, kad vietos bendruomenės samprata įvairiuose šaltiniuose apibrėžiama panašiai, išskiriami du pagrindiniai bruožai – lokalizacija ir grupės žmonių bendro tikslo siekimas. Keičiantis visuomenei vietos bendruomenės įgauna konkretesnius apibrėžimus – „tvari“, „funkcionali“, kuriuose pastebima naujosios viešosios vadybos elementų ir daugiau dėmesio skiriama vietos bendruomenių veiklos efektyvumui bei demokratijos įgyvendinimui, o ne veiklos įvairovei.

3. Remiantis moksline literatūra, vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldos priimamų sprendimų procese gali pasireikšti tiek tiesioginiu (balsavimas rinkimuose, veikla rinkiminėse kampanijose, veikla bendruomenėse vieši kontaktai su pareigūnais, priklausymas politinei organizacijai), tiek ir netiesioginiu (demonstracijos, mitingai, streikai, kt.) būdu.

4. Išanalizavus teisės aktus, reglamentuojančius vietos bendruomenių veiklą, nustatyta Lietuvos Respublikos teisės aktai suteikia galimybę vietos bendruomenėms dalyvauti savivaldos viešajame valdyme, priimant jų atžvilgiu politinius sprendimus. Ši teisė įtvirtinta Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatyme. Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymas suteikia lankstesnes sąlygas pritraukti jaunimą. Europos Sąjungos teisės aktais suteikia galimybę bendruomenėms teikti paraiškas finansinėms lėšoms gauti, pagerinant savo infrastruktūrą ar socialinę aplinką.

5. Atlikto tyrimo duomenys parodė, kad 61 % bendruomenių narių sudaro vyresnio amžiaus (40-60 metų) gyventojai ir tik 11 % jaunimas. Vietos bendruomenių veikloje dalyvauja 27 % gyventojų turintys aukštesnį išsilavinimą ir 18 % aukštąjį išsilavinimą. Vietos bendruomenių nariai, turintys aukštąjį išsilavinimą, aktyviau dalyvauja vietos bendruomenių veikloje. Vietos valdžios teigimu, jaunimo aktyvumą vietos bendruomenių veikloje įtakoja tai, jog yra galimybė rinktis kitas bendruomenes (menų, sporto ir pan.). Taip pat galima daryti išvadą, kad Birštono savivaldybėje bendruomenė sensta.

6. Interviu metu nustatyta, kad Birštono savivaldybėje veikia dalyvavimo formos: galimybė dalyvauti „Birštoniečių tribūnoje“, Birštono savivaldybės tarybos posėdyje, elektroninė svetainė, kurioje gyventojai gali užduoti rūpimus klausimus, organizuojami konkursai, pasiūlymų teikimas per savo atstovus – seniūnaitį, bendruomenes. Veikia informacinės priemonės – vietinė

spauda „Gėlupis“, „Gyvenimas“, elektroninis laikraštis „Kvitrina“. Vietos valdžia bendruomenių dalyvavimą savivaldoje vertina teigiamai, motyvuojant tuo, kad gyventojai aktyviai dalyvauja vietos savivaldos rinkimuose (90 %).

7. Daugiau negu pusė (54 %) vietos bendruomenių narių domisi svarstomais Birštono savivaldybės sprendimais, 15 % domisi tik tais sprendimais, kurie liečia jų gyvenimą. Atlikto tyrimo rezultatai patvirtina, kad Birštono savivaldybė, siekdama išsiaiškinti gyventojų poreikius, naudoja susitikimus su gyventojais, anketines apklausas. 64 % gyventojų niekada nedalyvavo apklausoje, 36 % apklaustųjų dalyvavo apklausoje, iš kurių 12 % anketiniu būdu ir 24 % susitikimo metu. Tiesioginės dalyvavimo formos neefektyvios, ką patvirtina tyrimo rezultatai (iš 80 respondentų, tik 1 respondentas atsakė dalyvavęs „Birštoniečių tribūnoje“). Apibendrinant galima teigti, kad Birštono savivaldybėje vietos bendruomenės aktyviai domisi priimamais sprendimais, tačiau valdžia per mažai dėmesio skiria poreikių išsiaiškinimui. 63 % apklaustų respondentų pagrindinę informavimo priemonę nurodė – vietinė spauda.

8. Apklausoje dalyvavę respondentai vietos bendruomenių veikloje blogiausiai įvertino atstovavimą vietos valdžios institucijose, pasiūlymų rengimą vietos valdžiai bei sistemingų susirinkimų organizavimą. Šie rezultatai leidžia daryti išvadą, jog vietos bendruomenės nesusiduria su problemomis arba nėra tinkamų lyderių, kurie galėtų atstovauti vietos bendruomenių interesus. Taip pat respondentai neigiamai įvertino seniūnaičio veiklą. 61 % respondentų niekada nesikreipia į seniūnaitį.

9. Apibendrinant galima teigti, jog vietos bendruomenės domisi valdžios priimamais sprendimais, o vietos valdžia minėtomis dalyvavimo formomis suteikia galimybę vietos bendruomenėms įsitraukti į sprendimų priėmimą. Tačiau vietos bendruomenėms trūksta vidinės motyvacijos įtakoti vietos valdžios sprendimus.

LITERATŪRA

1. Ališauskas, K., Jankauskienė, A., Klovienė, J. (2009). Bendruomenių dalyvavimas kaimo plėtroje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3(16), 30-37.
2. Arimavičiūtė, M., Astrauskas, A., Bakaveckas, A., Baltušnikienė, J., Davulis, G., Išoraitė, M., Masiulis, K., Paulikas, V. G., Puškorius, S., Raišienė, A. G., Vanagas, R. . (2006). *Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
3. Astrauskas A., Žukovskis J. (2011). Kaimo bendruomenių raida ir jų veiklos tikslai: siekiant darnumo visuomenėje. *Management theory and studies for rural business and infrastructure.*, 1-9.
4. Astrauskas, A. (2013). Vietos savivaldos raida Lietuvoje nuo 1990 metų iki dabar. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr 12(2)., 260-271.
5. Atkočiūnienė, V., Navasaitienė, S., Aleksandravičius, A. (2012). Jaunimo vertybinės nuostatos, poreikiai ir jų tenkinimo galimybės: Šakių rajono atvejis. *Management theory and studies for rural business and infrastructure*, Nr. 3 (32). , 5-14.
6. Bendorienė, A. (2008). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera.
7. Bendruomenės sprendžia savo likimą. [žiūrėta 2015 09 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.seniunai.lt>>.
8. BGI Consulting, UAB tyrimo medžiaga „Bendruomeninių organizacijų ir bendruomenių centrų veiklos ir galimybių plėtojimo tyrimas“ [žiūrėta 2015 09 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.bendruomenes.lt>>.
9. Birmontienė, T., Jankauskas, K., Jarašiūnas, E., Maksimaitis, M., Mesonis, G., Pumputis, A., Sinkevičius, V., Vidrinskaitė, S., Žilys, J., Žiobienė, E. . (2007). *Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda*. . Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
10. Birštono savivaldybės merės Nijolės Dirginčienės 2011-2014 metų veiklos ataskaita. [žiūrėta 2015 10 24]. Prieiga per internetą: <<https://www.birstonas.lt>>.
11. Birštono vietos veiklos grupė. [žiūrėta 2015 10 24]. Prieiga per internetą: <<http://www.birstonovvg.lt>>.
12. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija.
13. Butkuvienė, E. (2005). Dalyvavimas savanoriškoje veikloje: situacija ir perspektyvos Lietuvoje. (*Sociologija. Mintis ir Veiksmas*), Nr. 02., 86-99.
14. Domarkas, V. (2011). Viešojo administravimo paradigmos kaitos atspindžiai. *Viešoji politika ir administravimas T.10, Nr. 1*, 9-16.
15. Europos vietos savivaldos chartija. *Žin.*, 1999, Nr. 82-2418.

16. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas 2013 m. gruodžio 17 d. Nr. 1305/2013 „Dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005“.

17. Gaulė, E. (2014). Sumanus viešasis valdymas: samprata ir dimensijos. *Public policy and administration (Viešoji politika ir administravimas)*, T.13, Nr. 3, p. 372-38.

18. Hall, R. (2013). *The enterprising ecovillager*. Vilnius: BMK leidykla.

19. Jakutytė, K. (2012). Nevyriausybių organizacijų veiklų įgyvendinimas e. dalyvavimo aspektu. *Public policy and administration (Viešoji politika ir administravimas)*, Nr. 11(2), 287-301.

20. Jasaitis, J. (2006). Kaimo raidos tyrimo kompleksiško problema. *ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 1(6), 87-95.

21. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.

22. Kviesskienė G., Bardauskienė D. (2014). Į bendruomenę orientuota tvari plėtra. *Socialinis ugdymas / Socialinės inovacijos socialinių industrijų plėtrai 2014*, t. 39, Nr. 3., 6-22.

23. LEADER Lietuvoje. [žiūrėta 2015-09-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.leaderlietuva.lt>>.

24. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Žin.*, 1992, Nr. 33-1014.

25. Lietuvos Respublikos nevyriausybių organizacijų plėtros įstatymas. *Žin.*, 2013, Nr. 2014-00018.

26. Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4142.

27. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Žin.*, 1994, Nr. 55-1049.

28. Lietuvos statistikos departamentas. Socialinė statistika [žiūrėta 2015 0924]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt>>.

29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. sausio 20 d. nutarimas Nr. 85 „Dėl nevyriausybių organizacijų plėtros koncepcijos patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 12-566.

30. Lietuvos socialinių ir humanitarinių mokslų archyvas. [žiūrėta 2015 11 10]. Prieiga per internetą: <http://www.lidata.eu>

31. Lietuvos statistikos departamentas. (2015 m. rugsėjo 24 d.). Nuskaityta iš Socialinė statistika.: <http://db1.stat.gov.lt>

32. Maculevič, J., Patapas, A. (2011). Seniūnaitijų organizavimo ir veiklos probleminiai aspektai. *Public policy and administration (Viešoji politika ir administravimas)*, Nr. 10(3), 403-412.

33. Mačiulytė, J., Ragauskas, P. . (2007). *Lietuvos savivalda: savarankiškos visuomenės link?*. Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas.

34. Merkys, G. Brazienė, R., Urbonaitė-Šlyžiuvienė, D., Misiovič, J. (2007). Lietuvos vietos savivaldos įstatymo įgyvendinimo klausimu: gyventojų viešosios nuomonės tyrimo metodikos pristatymas. *JURISPRUDENCIJA. Mokslo darbai*. 6(96), 63-71.
35. Mikolaitytė, J., Mejerė, O. (2012). NVO valdymo konceptas: samprata, principai ir modeliai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 2 (26)., 56-64.
36. Morkūnaitė Lazauskienė, A. (2010). Vietos savivaldos sistema pirmojoje ir antrojoje Lietuvos respublikoje. *Deeds and Days (Darbai ir Dienos)*, Nr. 53., 99-118.
37. Nefas, S. (2007). Savivaldžių (vietos) bendruomenių raida ir perspektyva. *Viešojo politika ir administravimas*, 70-80.
38. Nefas, S. (2012). Vietos demokratijos funkcionavimo objektas – savivaldybė. *Socialinių mokslų studijos*, Nr. IV/3, 839-850.
39. Nefas, S., Smalskys, V., Šlapkauskas, V. (2011). *Demokratija ir vietos bendruomenė Lietuvoje*. . Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
40. Osborne, S. P. (2010). *The new public governance?* [žiūrėta 2015 11 25], prieiga per internetą: <http://www-tandfebooks-com.ezproxy.ktu.edu/doi/view/10.4324/9780203861684>.
41. Petrauskienė, R., Marcinkevičiūtė, L. (2008). Piliečių dalyvavimo viešojo administravimo institucijų valdyme galimybės: Vilniaus ir Jurbarko rajono savivaldybių pavyzdžiai. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*. Nr. 14 (3), 102-109.
42. Petrauskienė, R., Predkelytė, E. (2014). Gero valdymo principų įgyvendinimą viešosiose institucijose lemiantys veiksniai: teorinis pagrindimas. *VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER* (12) (146-158).
43. Petrauskienė, R., Predkelytė, E. (2014). Gero valdymo principų įgyvendinimą viešosiose institucijose lemiantys veiksniai: teorinis pagrindimas. *Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka*, Nr.12, 146-162.
44. Pruskus, V. (2014). Jaunimo dalyvavimo savanoriškoje veikloje įtaka socializacijai ir kompetencijų ugdymuisi. *SANTALKA: Filologija, Edukologija / COACTIVITY: Philology, Educology*, Nr. 22(1)., 74-81.
45. Putnam, D. R. (2001). *Kad demokratija veiktų*. Vilnius: Margi raštai.
46. Račkauskas, A. (2010). „Vietos savivalda ir bendruomenės Lietuvoje“ . Vilnius: Lietuvos vietos bendruomenių sąjunga.
47. Riekašius, R. (2011). *Politinis dalyvavimas: samprata ir tipologija*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
48. Nefas, S (2007). *Funkcionaliai vietos bendruomenė Lietuvos kaimuose ir miesteliuose. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03S)*. . Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.

49. Nevyriausybių organizacijų žinomumas ir savnoriška veikla. Reprezentyvi Lietuvos gyventojų apklausa. [žiūrėta 2015 12 26]. Prieiga per intrnetą: <http://www.3sektorius.lt/docs/Ataskaita_NVO_zinomumas_santrauka>.
50. Pilietinės galios indeksas. [žiūrėta 2015 10 21]. Prieiga per internetą: <<http://www.civitas.lt>>.
51. Sadauskas, J., Leliūgienė, I. (2011). Bendruomenės sampratos traktuotės ir tipologija. *Socialinių mokslų studijos*, Nr. III/4., 1281-1297.
52. Savanoriškos veiklos atvejis vietos bendruomenės lygmeniu [žiūrėta 2015 09 25]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu>>.
53. Stasiukynas, A. (2014). Bendruomeninių ir nevyriausybių ne pelno siekiančių organizacijų veiklos tradicijos ir perspektyvos Lietuvoje. *Social Technologies*, Nr. 02., 370-384.
54. Šaparnienė., D., Krupavičius, A. (2013). *Viešasis valdymas: koncepsijos ir dimensijos*. Šiauliai: BMK.
55. Šilinskytė, A. (2013). Nevyraisubinių organizacijų veikla ir vaidmuo Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, T.12, Nr. 2, 326-338.
56. Tonies, F. (1988). *Community and society*. [žiūrėta 2015 11 15]. Prieiga per internetą: <https://books.google.com>.
57. Urmonas, A, Novikovas, A. (2011). Europos vietos savivaldos chartijoje įtvirtintų principų įgyvendinimo vietos savivaldoje ir inkorporavimo nacionalinėje teisės sistemoje ypatumai. *JURISPRUDENCIJA*, Nr. 18(3), 1019-1034.
58. Valackienė, A., Mikėnė, S. (2008). *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika*. Kaunas: Technologija.
59. Valdžia, esanti greta piliečio. [žiūrėta 2015 09 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.savivaldybes.lt>>.
60. Vazonis, V. Č. (2010). Kaimo vietovių ekonominio konkurencingumo ir vietos gyventojų verslumo sąsajos. *Management theory and studies for rural business and infrastructure*, Nr. 22(3), 1-9.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ANKETA

PRAŠOME atsakyti į pateiktus klausimus. Jūsų nuomonė svarbi, rašant magistro baigiamąjį darbą „Vietos bendruomenių dalyvavimas vietos savivaldoje: Birštono savivaldybės atvejis“. Jums tinkantį atsakymą pažymėkite ženklų – **X**, kur reikia įrašykite savo variantą. Ši anketa yra anoniminė.

1. Jūsų amžius:

- 18-29
- 29-39
- 40-60
- 60 ir vyresni

2. Jūsų išsilavinimas

- Pagrindinis
- Vidurinis
- Profesinis
- Aukštesnysis
- Aukštasis

3. Ar dalyvaujate Birštono savivaldos rinkimuose?

Niekada	Retai	Visada	Dėl asmeninių priežasčių negalėjau dalyvauti

4. Ar dalyvavote „Birštoniečių tribūnoje“ ?

- Taip
- Ne

5. Ar domitės Birštono savivaldybėje svarstomais sprendimais?

Taip	Ne	Kartais	Tik tais, kurie liečia mano asmeninį gyvenimą

6. Koku būdu sužinote informaciją apie Birštono savivaldybės priimamus sprendimus?

- Birštono savivaldybės internetinėje svetainėje (www.birstonas.lt)
- Vietinėje spaudoje
- Organizuojami susitikimai su gyventojais
- Informuoja bendruomenės pirmininkė
- Informuoja seniūnaitis
- El. forumuose

7. Ar dalyvaujate gyventojų apklausoje, priimant sprendimus Jūsų bendruomenei rūpimais klausimais?

- Taip
- Ne

8. Jei taip, koku būdu dalyvaujate gyventojų apklausoje?

- Anketa
- Anketa Birštono savivaldybės internetinėje svetainėje (www.birstonas.lt)
- Interviu
- Susitiko su gyventojais metu

9. Kaip vertinate seniūnaičio veiklą?

Veiklos sritys	Labai gerai	Gerai	Vidutiniškai	Blogai
Atstovavimas bendruomenės interesams				
Susitikimai su bendruomenėmis				
Komunikacijos užtikrinimas tarp bendruomenės narių ir seniūnaičio				

10. Ar dažnai kreipiatės į seniūnaitį?

Niekada	Kartais	Retai	Dažnai

11. Kaip dažnai dalyvaujate vietos bendruomenės veikloje?

Niekada	Labai retai	Aktyviai	Organizuoju veiklą

12. Kaip vertinate vietos bendruomenių veiklą?

Veiklos sritys	Labai gerai	Gerai	Vidutiniškai	Blogai
Atstovavimas bendruomenės interesams valdžios institucijose				
Bendruomenės narių sistemingas susirinkimų organizavimas				
Komunikacijos užtikrinimas tarp bendruomenės narių				
Susitikimų organizavimas su vietos valdžia				
Pasiūlymų rengimas valdžios institucijoms dėl gyvenimo kokybės gerinimo				

13. Pasiūlymai dėl vietos bendruomenių veiklos gerinimo

.....